

VERZAMELDE
Tooneelspelen

EN - OPSTELLEN - OVER - TOONEEL

door

Herm. Heijermans Jr.

VERZAMELDE TOONEELSPLEN.

Bundel II van deze Serie zal bevatten:

„HET ZEVENDE GEBOD” (1899), vijfde druk.

„GHETTO” (1898), vijfde, geheel herziene druk.

Bundel III:

„OP HOOP VAN ZEGEN” (1900), vijfde druk.

„DE MEID” (1905), eerste druk.

Bundel IV:

„DE OPGAANDE ZON” (1908), eerste druk enz.

VERZAMELDE
TOONEELSPLEN

EN

OPSTELLEN-OVER-TOONEEL

DOOR

HERM. HEIJERMANS Jr.

EERSTE DEEL.

I. UITKOMST (1907). — II. VREEMDE JACHT (1907).

AMSTERDAM — S. L. VAN LOOY — 1909.

*Het recht van opvoering nadrukkelijk voorbehouden volgens
de Wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124).*

VOORWOORD.

De noodig geworden herdrukken van verschillende Spelen, en de »voorraad« nieuwe, deed tot de uitgave in dezen vorm besluiten.

Achtereenvolgens, niet in chronologische orde, zullen in deze Bundels tooneelstukken en vroeger gepubliceerde opstellen-over-tooneel verschijnen, de laatste voornamelijk om tegenover uitnemend-malle tijdsverschijnselen de meening van iemand te stellen, die er van af zijne eerste kleine daad voor het Hollandsch tooneel op wees, dat het gekakel der velerlei stuurlieden-aanden-wal, die dagelijks, wekelijks, maandelijks, met gezwollen strotjes en zelfgenoegzame gebaren, de wegen beduiden, die tot »verheffing van het tooneel« moeten voeren — dat het gezwam dezer wijzen over »technische« tooneel-inrichting, over de noodzakelijkheid van een »intiem tooneel«, over een »keurtroep«, over stuitende »tendenz«, over..... »nieuwe idealen« — en wat voorts het allegaartje van breede bepeinzing, mode en snobisme pleegt te baren — dat het waanwijs en potsierlijk betoog dezer scribenten, die in den grond op arbeid van anderen parasiteeren, in diepste mate belachelijk is.

Of men zich in het eigen land of daarbuiten bevindt: overal domineert de wet, dat kunst en kunstenaars afhankelijk zijn, dat eene op loondienst gebaseerde Gemeenschap in directe wisselwerking slechts dāt

klasse-vermaak op den duur duldt, hetwelk zich aan haar in levensbeschouwing onderwerpt.

Deze maatschappij met haar verwelkte idealen, haar gemis aan respect voor eigen verleden zelfs, kan geen ander plankenland hebben dan zij bezit.

Iedere poging, buiten maatschappelijke werking om, moge eenige jaren bijzonderen schijn wekken — zij is voor den ontleder van het verval een relletje.

De waarachtige hervorming van het tooneel, waarlijk bijzaak naast zooveel gewichtiger aangelegenheden, heeft eene gezonde gelukkige, sterke Gemeenschap noodig.

»Zullen?«, vroeg 'k in 1899 (»Tooneel en Maatschappij«): »zullen dan al de gewichtigen, pedantjes en half-wetenden, die met kunst en nog eens met kunst sollen, nooit snappen, dat dezelfde fataliteitswet eene commerciële maatschappij en haar verschijnselen beheerscht?... Het verval van het tooneel is een camera-obscura-beeld van het verval der maatschappij...«

Het verval in Holland — het zij, bij het in gang zetten dezer Serie en tot besluit van een Voorwoord, dat in na te komen Opstellen behoorlijk gedocumenteerden weerklank vindt, opgemerkt — is niet zoo deerlijk als het verval in het buitenland.

Gewend als wij tam-nuchtere, betweterige Hollanders zijn, om alles wat we in de meerendeels duffe geledingen van ons openbaar leven opletten, met breeder geteem dan voor de beteekenis der zaak passend is, aan de voornaam-geestelijke spelen onzer ik-jes te toetsen, willen we het dikwerf doen voorkomen, of wij in het zog van imponeerende buitenlandsche zeekasteelen loeven.

Dit is lak.

We behoeven ons zelf niet ontuchtiger voor te stellen, dan de grove ontucht der omstandigheden het bepaalt.

In alle landen der nog tierig-ongecultiveerde wereld, zwiept de maatschappelijke verwording tot bruuter, afstootender schouwburg-industrie, dan bij ons mogelijk is.

Wie ruimer ziet en zijne heroische theater-inzichten, niet tot de paar goedge Hollandse tooneelgezelschappjes besnoeit, weet dat nergens het gekristalliseerd klassevermaak zoo schel bovendrijft als in de groote kunst-centra van Europa.

De heerschende klasse héerscht daar vet-lippig en met een gefatigeerden lach.

De theaterkas-bijdragen van het »schellinkje« kunnen er gemist worden.

De heele bouw van den schouwburg is eene verteederling tegenover duur-betalenden — 'n lompe minachting tegenover het plebs, dat daar-boven nauwelijks zien kan en de kwalijke lucht van benee gul-weg geschonken krijgt.

In klein-burgerlijk Holland kan de theater-ondernemer den engelenbak finantieel niet uitschakelen. Bij de lauwe schouwburg-recettes heeft 't schellinkje een zwakke stem in het kapittel.

Dat is een voorrecht.

Tot de ziekelijke decadentie van theater-luxe-doodsjes (spot en hoon van alle gemeenschapskunst) zullen wij nimmer geraken.

Het intelligent, óók betalend schellinkje is in Hollandsche schouwburgen een »ballast«, dien het buitenland met zijn volslagen met-handen-en-voeten-overgeleverd zijn aan duurdere plaats en niet kent.

Mij dunkt dat de herwonnen voeling met een deel van het publiek, tegen gindsche techniek en gindsche monteering ruimschoots opweegt.

De toekomst met haar onafwendbare gebeurtenissen is aan de proletarische levensbeschouwing -- aan het proletariaat.

De eerste kunst-stappen dier toekomst lijken voor de kleine, afgezonderde, niet door de groot-industrie ook op dat gebied dood-gemoorde landen weggelegd.

Men kan zich in de onderstelling vergissen: het gezond verstand en de feiten stutten het vermoeden naar alle zijden.

Noch in Denemarken, noch in Zweden, noch in Holland (om drie voorbeelden van politiek en economisch zwakke volkeren te geven) zal het vermaak zóó industrieel kunnen ontaarden als in steden met wereldrumoer.

Daarenboven hebben wij eene literatuur, rijper, rijker van basis, dan menig ander land, eene literatuur die — op mannen met gemeenschapsbegrip wacht.

Een volk naar zijn geestelijke zoekers schattend en niet naar zijn rampzalig geprots met oorlogsmateriaal en weelde, hebben wij in het begin dezer eeuw het verlot te glimlachen.

En het geblaas over het verval der kunsten ten onzent, het gekef der velen die van geen oorzaak en verband weten en hoera kermen bij het gedobber van een giorno-lampje in een donkeren stormnacht, mogen we als ondoordacht gedoe, gelijk iedere periode in onverschillig welken tijd, 't te slikken kreeg, aanvaarden.

De kunstzinnige hervorming van het tooneel kan eerst na

het herstel eener waarlijke maatschappelijke orde — door samenwerking der zusterkunsten, geschieden.

Van de spelers is thans niet meer te eischen dan de dictator Theaterkas¹⁾ veroorlooft.

Deze hard-werkende lieden over het inzakken van hun vak te beschimpen, hen met hautaine woorden (op puur vermoeden van hoe u 't achter uw inktpot zou willen hebben — u, hum!) de les te lezen, is ook daarom in verhouding tot het wurmend gerepeteer, het reizen, trekken en spelen dier menschen, zoo dom, laf en tergend-quasi, omdat er slechts een paar in Holland zijn, in staat een vakkundigen raad te geven.

En die paar zwijgen.

In tijden van infectie pijnigt en geeselt men liever geen geïnfecteerden — men tracht de infectie te verwijderen, infectie die op tooneelgebied in bijkomende mate in de schouwburgen zelf woekert.

En de tooneelstukken?

Wel, vrienden — we weten hoe laat het is....

Hoe sterk het verval zich ook hierin openbaart: het geblinddoekt ideaal, het ideaaltje dat in het verleden blijft scharrelen en het Komende niet zien wil — het ideaal dat met lodderende oogjens 'n fopspeen belurkt en zich als nieuw-verniste pagode bij het ongevaarlijk klasse-vermaak voegt — dat ideaal met 'n horrelvoet en 'n waterhoofd, vooral bang en pretentieus tegenover het eenig Ideaal-van-klassieke-vormen dat «in 't Oosten daagt» — dat ideaal kan bezwaarlijk thans nog in de tent der getuigenis worden toegelaten.

1) „Wie er, zooals gebruikelijk is, 'n directeur op nawijst, dat hij op „recettes tukt en „de belangen der kunst verwaarloost“, maakt den voozen „indruk een verfiind kunstkenner te zijn, terwijl-ie in waarheid den kiezen-trekkenden charlatan de concurrentie aandoet, die op 'n boerenkermis, bij 't „gebulk van lachende kinkels en tierende meiden, de breedbekkige verzeke-ring schort, dat de in haar wortels geknapte, door bloed-gulp bestoven tand, 'r pijnloos uitscheurde. Het wreed, door niets gemotiveerd geraas, dat den „hollandschen theaterkoopman van verschillende kunst-dandy's — wier visie „van kunst en maatschappij den Droomleven-zelfkant verschalkt — bespringt, „is volkomen ongeoorloofd. De Theaterkas is dictator. Alleen zij. Er is bijna „geen andere tak van kunst aan te wijzen, waar het dadelijk-nijpend verband „tot de bestaansvoorwaarden zich zóózeer openbaart, als bij 't dobberend „geworstel van een theater-ondernemer, die aan de eene zij slaaf is van den „betalenden publieken smaak, aan de andere door ieder onwils kunst-potent-taasje geringeloorde en à contant benadeeld wordt. De gezondste les voor „de meeste dier heeren, die te over meestal vader van het een of ander „dramatisch product zijn, dat geen plankenland kan beademen, ware 'n maand „administratieve bezigheid in 'n theaterbureau“.

„Aanteekeningen over Tooneel“, XXste Eeuw, Januari 1906.

Voor ons, socialisten en »materialisten«, zij het een genot in een worstelenden overgangstijd tot ontwaking van derden bij te dragen.

Voor ons is deze periode van frissche ontroeringen — heeft éénnige generatie zooveel meegemaakt? — eene in schoonheid groeiende werkelijkheid, waarvan elk nieuw gerucht de wilskracht versterkt.

Heeft de geestelijke arbeider meerder fossiel recht te «blijven leven» dan ontelbare andere arbeiders, die zich over de heele wereld voor nobele gemeenschapsbelangen offeren?

Is het al niet eene vreugde een klein dienaar der samenleving te zijn — reiken we mekaar niet van geslacht op geslacht de hand?

Is het geloof in de toekomst, waartoe men meê heeft getracht, niet overvoldoende om blijmoedig voort te gaan?

Al zou al je geschrevene tot verdorrend loof behooren — haha, wat deert het! Je hebt je tijd zoo kostelijk, zoo heerlijk-willend meegeleefd, zoo diep-hartstochtelijk, zoo met gebalde vuisten, zoo begaan, zoo in-afwachting, zoo met den teederen lach van genegenheid, dat je menschelijk-tevreden kan zijn...

Berlijn, Augustus 1909.

HEIJERMANS.

UITKOMST.

UITKOMST.

SPEL-VAN-DROOM-EN-LEVEN

IN TWEE AFDEELINGEN

DOOR

HERM. HEIJERMANS JR.

Het recht van Opvoering nadrukkelijk voorbehouden volgens de wet van
28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124).

Voor de eerste maal opgevoerd en uitgefloten
te Amsterdam, op 2 November 1907.

DRAMATIS PERSONAE.

THIJS BANES, een kruier.
BET, zijn vrouw.
JACOB, scharenslijper, {
SIEN, fabrieksmeid, { zijn kinderen.
JAN,
DE DOKTER.
DE KAPELAAN.
RIJKSVELDWACHTER.
LAMMERSEN, waschbaas.
AALTJE, zijn vrouw.
DE BAKKER.
DE SCHOENLAPPER.
BONNET, bovenbuurman.
RIESJE, zijn dochtertje.
DE ZWAAN.
DE MENEER-VAN-DE-BANK.
DE SCHELE.
EEN MENIGTE. (1ste, 2de, 3de, 4de, 5de stem).

Het Spel geschiedt te Amsterdam.

EERSTE AFDEELING.

(Het tooneel ver-beeldt het pothuis van een kruier, laag van verdieping, met een vervelooze binten-laag. In den have-loozen, gecementeerden achtermuur bevindt zich een langwerpig tuimelraam met vale gordijnen. In den hoek' rechts van achterwand en zijwand, een ombuigende trap met onderdeurtje, tot de straat toegang gevend. Tegen die trap aan, langs de rechterzijwand, twee bedsteden. Onder het tuimelraam een ijzeren ledikant. In den linker-hoek van achterwand en zijwand lijnen waaraan de wasch te drogen hangt: heel voor een slap gespannen beddelaken. De linkerwand, met een verschoten behang, toont naden van gespleten planken. In het derde plan van die wand de afvoer voor de gebarsten potkachel. Daarnaast, tweede plan, een ladenkastje met heiligebeeldjes. Tegen het beschot, éérste plan, een lompe tafel, waarboven een flauw-brandende petroleumlamp. Meer naar de zijde der bedsteden een kleinere withouten tafel, die voor werkbank dienst doet en door een eind kaars in een flesch belicht wordt. Aan de bovenbinten hangen eenige kleinere takels. Late Februari-middag. Zwakke schemer door de gordijnen van het tuimelraam).

Eerste Tooneel.

THIJS, JACOB, SIEN.

THIJS (*door het tuimelraam een hijschtouw vierend, dat Jacob langzaam bost*). Meer van 't bed van de jongen afhoue — al de smurrie valt op de deken...

JACOB (*norsch*). Droog zand. Vooruit maar! (*bost een poos voort*). Verroest, komt 'r geen end an?

THIJS (*wiens voeten en broekspijpen alleen zichtbaar zijn*). Zee je wat?

JACOB. Of d'r gedorie geen end an komt?

THIJS. 'k Zal maar ja zegge — anders krijg je 't wéér op je heupe — 'k versta geen woord...

SIEN (*bij de tafel 'n kous stoppend, schel:*) Of 'r geen end an komt, vader, vraagt-ie!...

JACOB. Of-ie 't zoo niet gehoord het!...

THIJS (*op de knieën, het hoofd door 't raam stekend*). Wat smoes jij toch? Denk je da'k luistere ken met die herrie op straat?... (*tot Sien verwonderd*). Jij hier?

SIEN. Nee — 'n ander!

THIJS. Werkt de febriek niet vedaag?

SIEN. De febriek ja — wij niet, hahaha!

JACOB (*tot Thijs*). Blijf nou niet op de lijn legge, vader!

THIJS (*opstaand, grommend*). 't Is 'n merakel, 'n gedonder van de andere wereld... Daar komt de takel! Pak an...

JACOB. 'k Ken 'r niet bij. Wacht! (*stapt op 't bed*).

THIJS. Mot je met je vuile poote op de deken stappe! Is d'r geen trap?

JACOB. Je geeft 'm ommers hier an — en dan zàl d'r 'n deuk in weze — dan zàl-ie minder glad in z'n nest legge — ik leg wel vier maande voor hem op de grond, goddoome... (*springt van het bed, smijt touw en takel in den hoek bij de trap*).

SIEN. Toe maar! Mot de takel stuk?

THIJS (*op de trap*). En waarom ben jij niet na de febriek?

SIEN. Waarom?... Omdat we...

THIJS (*ongeduldig*). Omdat we!... Omdat we!... Is 't alweer mis?

SIEN. As je 't zoo wéét — wat vraag-ie dan?

THIJS. Ik waarschouw je às d'r wat gebeurd is!

SIEN (*onverschillig*). Hoor! De paar cente die 'k verdien — (*even oplevend*) wié het 'r in de laatste tijd alleen ingebracht? — worde me met 'n snauw af-genome! En as me met z'n alle 'n middag vrij neme om de koningin te zien rijje, krijg je 't op je brood of je van de straat opgeraapt ben! Me zorg, hoor! Tot 't me de keel uithangt...

THIJS. Bè-je met z'n àlle vortgebleve...?

SIEN. Dat zeg 'k toch...

THIJS. Zonder te vrage...?

SIEN. Laat-ie 'r wat tege doen!..

THIJS. 't Is goeie...

SIEN (*opvliegend*). Wat is d'r goeie? Mot ik spelbreker

zijn, as d'r tweehonderd gelijk de koningin wille zien...?

THIJS. 't Is goeie! (*gaat bij Jacob aan 't werktafeltje zitten*)... 't Is goeie — maar de weerlicht zal je hale, as d'r mot van komt... De koningin zien rijje — de koningin zien rijje — As ze je niet an de dijk zette, houe ze 'n dag loon in! (*wrokkig*)... of we daarmee kenne smijte...

SIEN. Of ik 't helpe ken, dat niemand anders verdient! Laat me niet alleen sappele!...

THIJS. 't Is goeie.

SIEN. Alles vreet 'r van mee...

THIJS (*dreigend-van-stem*). Ik zeg dat 't goeie is!

SIEN (*Jacob bedoelend*). Toe hij de kast in most, het-ie niet zooveel motte hoore as ik — om 't minste geringste...

THIJS. Is 't gedaan? Toe hij...

JACOB. Geef 'r geen asem...

SIEN (*de gestopte kous aantrekkend, den voet op den matten stoel*). Nou mot diè 'n duit in 't zakkie doen (*nijdiger*). Geef 'r geen asem... Da's ook 't eenige wat 'r te geven valt (*bij den buurman opjoeling van vrouwen-gelach*)... Die lache teminste... Die hebbe lol in d'r leven... Hier knies je je dood... Niet één van de meide op de febriek het zoo'n zuur bestaan... (*de potkachel porrend*). Ken mijn 't schele!..

Tweede Tooneel.

DE VORIGEN, LAMMERSEN.

LAMMERSEN (*over de onderdeur*). Hahaha! Hahaha! 'k Lach me 'n kreek, hahaha! Heb-ie de meide gehoord? Hahaha! (*zich inhoudend*)... Slaapt de jongen?

THIJS. Nee. Nee, kijk maar niet — leit 'r niet in — is met z'n moeder uit.

LAMMERSEN (*de trap afstrompelend*). Uit?... Uit?... Is-ie zoo'n end op streek?... Verrek die beroerde trap... As 'k me daar niet grijp, leg 'k op me achterwerk, hahaha!... Werachtig de dolle rakker het 'm gesmeerd!... Loopt-ie op krukke?

THIJS. Nee — z'n moeder rijdt 'm in 'n wagen...

LAMMERSEN. Mocht dat voor de meester? (*Thijs knikt*)... Dan haalt-ie 't 'r bovenop, Thijs, dat zeg ik jou.

THIJS (*het hoofd schuddend*). Voor Jan groeit geen kruid meer — nêé... (*er wordt tegen de linkerwand gebonsd*).

LAMMERSEN (*schaterlachend*). Hahaha! Hoor je 'r tekeergaan? (*tegen het beschot pratend*) Hou je gemak maar, schele! Nou heb ik de tijd, hahaha!...

SIEN (*lachend*). Zit 'r een opgesloten?

LAMMERSEN. Ja, hahaha! De schele! In 't kolenhok, hahaha! Alles mot ze me vrouw overklappe, hahaha! — as 'k 'n bak met de meide opzet — (*nieuw gebons*) —

ga maar op de turve zitte, hahaha! — nou heb 'k de sleutel in me zàk, hahaha! — Hoe is-ie?

THIJS. 'k Wou dat je mijn zorg had...

LAMMERSEN. Wat ben jij gul! Schiet 'r niks anders op over?... Vanmorrege hebbe de meide en ik ons 'n dubbele breuk gelache... Me hadde meeningsverschil — me vrouw en ik — over de duvel mag wete wat! — enne toe liep zij as 'n spin zoo nijdig de keuken in... „'k Ga eiere koke, kles maar toe!” zee ze. „Goed”, zee ik: „maar kook ze hãrd — dan hebbe me vijf minute rust!”... Hahaha! Hoe was-ie?...

SIEN (*lachend*). 'k Ken merke da-je vrouw niet thuis is!

LAMMERSEN. An me humeur?

SIEN. Dat de meide zoo tekeergaan...

LAMMERSEN (*terwijl boven 'n winkelschel overgaat*). De segarewinkel boven het 'n schel om te waarschouwe as 'r onraad is — ik vier, en de schele is vijf, meide, die lache en d'r bek niet kenne houe tõt ze onraad hoore, hahaha! Zóo as 't hiernaast muisstil wordt, weet ik hoe laat 't is! Ja, ja — as een van ons tweeën 'n oog dicht komt te doen — ga ik met Toos, die de meidemutse opmaakt, trouwe...

SIEN. Dan zou ze je eerst motte — met je...

LAMMERSEN.... Sjeneer je niet... je manke poot, hahaha!... Denk jij da-ze op 't stadhuis geen boterbriefie geve, zoolang je je twee voorvingers nog opsteke ken? Na je voete kijke ze niet, hahaha! — As

je zoo'n buregerucht maakt, schele, zet 'k je op water en brood! — Da's 'n sallemander — d'r eigen moeder zou ze verraje — én d'r eigen jongen — às ze d'r een met geld toe krije kon!

SIEN. Jonges, jonges — zoo leelijk kè-je niet weze of an elleke vinger tien....

LAMMERSEN. Jij! Ja, jij! Jij an elke vinger 'n devisie!

SIEN. Hoeveel benne dat 'r?

LAMMERSEN. 'n Devisie op oorlogsterkte da's....

Derde Tooneel.

DE VORIGEN, VROUW LAMMERSEN.

VROUW LAM: (*bukkend bij 't tuimelraam*). Is 't je in je kop geslage, om een van de meide in 't kolenhok op te sluite!...

LAMMERSEN. Bliksems, 'k heb de stilte niet gehoord...

VROUW LAM: Toe, de sleutel, halve gare! Of d'r niet genoeg gedagdiefd wordt!

LAMMERSEN (*mikkend*). Daar komt-ie, patroon!

VROUW LAM: Dat mot je nou nog is uithale, halve gare — 'n kind van 'n jaar doet wijzer! As je maar vortmaakt, verstaan! Je mot na de Prinsengracht! (*af*).

Vierde tooneel.

THIJS, JACOB, SIEN, LAMMERSEN.

LAMMERSEN. Nee — nou is de lust 'r 'n beetje uit, om te zegge hoeveel d'r in 'n devisie op oorlogsterkte gaan, hahaha!

THIJS. An jou ken 'k nóóit merke, of je 'm om heb of niet. . . .

LAMMERSEN. Da's 't voordeelige van 'n manke poot, hahaha! Ik schommel toejoer! Man, as je wist hoe goed lache is, da-je 'r de trane van in je ooge krijgt! Ik heb meer gehuild as juillie bij mekaar — van de bakke die 'k uitgehaald heb en van de beste moppe die ze me vertelde. . . .

THIJS. De een dit, de ander dat — ik ben vedaag in 'n bui om me eeuwig te ergere. . . .

LAMMERSEN. Om je eeuwig te ergere? As je niet getrouwd was — met 'n best wijf, da's verdomd waar! — zou 'k zegge: haal je wat an!

THIJS. Nou! Nou! Je vrouw is in de grond 'n redelijk mensch. . . .

LAMMERSEN. Ja, *in* de grond, hahaha!

THIJS. Dat lacht — dat het schik in z'n leven — bij God as 'k 'r dát van snap. . . . Ik heb me in geen jare en jare zoo oud gevoeld as de laaste twee maande. Alles ineens bij mekaar — (*op Jacob wijzend*) — dat met hém — schei d'r nou uit,

jongen: je bederft je ooge bij die kaars! — dat met de wilde duvel van 'n Jan, die nooit meer 'n poot zal kenne verzette as-ie 't ophaalt — dat met haar....

SIEN (*vinnig*). Wat met mijn! Wat nou met mijn!

THIJS (*grommend*). Niks met jou dan — niks — niks met de dienst op de Gracht die je uit most....

SIEN. 'n Dienst, 'n dienst — niet te vrete....

THIJS. Dan toch meer as hier....

SIEN. Niet te vrete — en 'n loon, 'n loon — dankie hoor!....

THIJS. Met weinig mot je overal beginne — as je geen begin maakt....

SIEN... Nou zou ik...

THIJS. 't Is goeie — hou je mond! Ik ben bezig... Vecht 'r tegen — nou is ze op de febriek — en as 'r moeder 'r niet af en toe lam slaat....

SIEN. Jewel! Jewel... To-'k 't verdij...

THIJS.... Zou ze de jonges de woning in slépe...

SIEN.... Dat lieg-ie!

JACOB (*dreigend*). Is 't gedaan?

SIEN. Laat 'm dan niet liege....

JACOB. Is 't gedaan?...

THIJS. Lach jij daarbij!... Ik heb me vreugde opgekend. Bij de bakker, ho-maar. Bij de groenteman voor aarpels ho-maar. Me gróóte takels staan in de lommerd — as 't met Mei in de verhuizinge loopt zit 'k 'r zonder. Sture ze je zoo'n baldadig kind met 'n kapotte ruggestreng thuis, dan sloof je je de eerste weke uit, om 'm op te kikkere, om 'm wat mee te brenge — maar na vier, vijf maande ellende, zonder 'n karwei van belang, zonder haast 'n brief of 'n boodschap — wordt 't 'n kruis — begin je te verlange....

LAMMERSEN. Ho! Ho! Nièt uitspreke — daar zou je later spijt van hebbe... In 't Gasthuis ha-je toch vrije behandeling...

THIJS. Daar wou z'n moeder niet an — die wou 'm in d'r éige arme late sterve — toe we dachte dat 't ièder oogenblik gebeure kon... Vijf maande — vijf — de tweede October stong de brankaar voor de deur — vedaag houe we an de zeventiende Febrewari — vijf maande krom legge van zorg — stukkies vleesch en eiere voor versterking — en (*Jacob bedoelend*) hij op de grond om in de bedstee ruimte te make — en schuld, schuld overal... En dat om 'n onnoozele vlieger van twee cente, die zoo'n wilde rakker uit 'n boom wil hale. Denk 'r is na — om 'n vlieger van twee cente — en nog niet eens van z'n eigen...

LAMMERSEN. Ja, 'n ongeluk leit in 'n klein hoekie — en nou geloofde wij nog da-je de laatste dage 'n bonk duite met je brug na 't ijs verdiend had.

THIJS. 'n Bonk!... Negen en tachtig kopere cente in twee dage... Gister 'n plasregen — straks is d'r 'n schuif doorgetrokke... 'k Ben me heele leven met alles te laat geweest...

LAMMERSEN. Net as ik — de eenige keer da'k te vróég was — was voor 't stadhuis, hahaha! Kerel laat je kop niet hange!

THIJS. Jij het makkelijk klesse — jij laat je vrouw en de meide 't werk doen...

LAMMERSEN... Ik trek de rente van me poot, hahaha! Reken is an wat 'n boffer: as me poot niet tusschen de mechien bekneld was geraakt en de krant me geen vijfhonderd guldes uit had gekeerd, zou 'k me patroon niet in d'r wasch- en strijkinrichting hebbe kenne koope... Voor twéé voete ha-'k duizend guldes gekrege — duizend, hahaha! — ha-'k nòg 'n zaak kenne overneme — 'n bankierszaak, as an de overzij, hahaha! — kamerde 'k 'n juffrouw as de notaris-van-de-hoek; hahaha... Toe-'k uit 't Gasthuis kwam, ha-'k de keus tusschen 'n waschinrichting — ansjeen mesjon weduwe Knolleboer — en 'n vlooie-theater — maar dáar most 'k niks van hebbe — want zóo as me d'r binne kwamme sprong de eerste artist op me over, hahaha!

SIEN (*schaterend*). Jessis, waar haalt-ie 't vedaan!

LAMMERSEN. Verdomd — met zoo'n saltemurtale!

THIJS. Hahaha, gekke vent!...

JACOB. Hahaha... Die ha-je onder 'n stolpie motte beware...

LAMMERSEN. Zoo mag 'k juillie zien, hahaha! Da's al-z'n-leven de eerste maal dat hij lacht na z'n lucht-kuur in de nor...

JACOB. Daar hap je nog al lucht...

LAMMERSEN. Toe Aal 't zoo op d'r lange te pakke had, dat ze d'r verstand haast uithoestte, zee de dokter: as d'r niet gauw warmte komt, mot ze àndere lucht hebbe. Goed, dokter, zee ik: as de lucht van zeep en loog niet voor d'r deugt, zalle me 'n káás-nerinkie beginne — je had z'n gezicht motte zien, hahaha!

SIEN. Hahaha! Schei uit! 'k Krijg d'r pijn van in me zij...

JACOB. Wat 'n malle duvel... Hahaha!

Vijfde Tooneel.

DE VORIGEN, BET EN JAN.

BET (*boven aan de trap*). Help-ie effe, Jacob?

LAMMERSEN. Wil ik 'n handje?...

BET. Jij? Nee, hoor — daar komme ongelukke van op de trap (*tot Jacob, die de onderdeur openstoot*). Zal je zachies, jongen? Nee, niet zoo wild! Anders doe je 'm zeer. Laat ik je nou...

JACOB. Doe jij 't of doe ik 't?

BET. Leg je arme om z'n hals, Jan — zoetjes an — pas op de leuning...

JAN (*op de trap pratend, druk van genot*). Hè! Die was fijn, hoor, vader! Me hebbe de koningin gezien met viér knolle d'r voor... Au! Au! (*huilerig*). Jij douwt zoo verroest!...

BET (*angstig*.) Kijk uit, Jacob...

JACOB. Hou dan je kop toe tot je in bed leit!

JAN. Nee — niet daalijk in bed...

BET. Nou niet je eigeste zin, Jan — je het leut genoeg gehad, watte? (*tot Jacob*). Nee, effe nog ophoue... 't Kussen leit in de wagen...

SIEN (*toeschietend*.) Blijf maar — daar komt 't!

BET (*moeilijk vangend*). Maak 'r nou geen lolletje van... Kè-je 't niet in me hande geve!... Strijk 'm Jacob. Zoo. Zit je goed? (*z'n wangen streelend*). God-nog-an-toe kind wat benne je koone heet. En mijn hande benne haast klompies ijs van 't douwe... Dag Lammersen. 'k Dacht 't wel buiten toe 'k 't lache hoorde... Laat mijn ook maar is lache (*verbaasd tot Sien*). Ben ik zoo laat of ben jij zoo vroeg? Hoe ken 't da-je al thuis ben?

THIJS. Kolder in de kop om de koningin te zien — al de meide van de febriek vortgebleve...

BET. Vortgebleve... Zonder de dirrekteur te vrage?...

SIEN. Wat zou 't as me 't met z'n alle...

BET. En je dagloon? (*dreigend*.) En je dagloon?... Zou je zoo'n dier niet... Vooruit ga de wagen bij

Nelisse werom brenge, vooruit of... (*heft de hand op*).

SIEN. 'k Ga toch al...

JAN. Moeder — me lintje leit 'r nog in...

BET. Wat voor lintje?

JAN. Me oranjestrikkie...

BET (*aan de trap*). Geef eerst z'n strikkie — lammenadige meid! Vortblijve! (*tot Thijs*) Hei-jij daar niks van gezeid?

THIJS. 'k Ken net zoo goed blaffe — doe 'r wat tegen!

BET. (*het strikje vangend en het Jan op z'n kiel stekend*). Daar — jij je strikkie... As die op de febriek gedaan krijgt — God-nog-an-toe, dan vraag ik jou!...

LAMMERSEN. Wou je 'n meid van achttien in 'n vloek en 'n zucht verstandig hebbe? Laat ze maar eerst trouwe — dan wordt ze vroeg genoeg, vroeg zat, wijs... En hij ken toch niet al de meide gelijk na huis sture... Van wie hei-je je strik, Jan?

JAN. Van de sigare-winkel, boven — 'n pakkie van vijftig het-ie 'r voor losgemaakt — en strak krijgje me blomme, waar moeder? (*zij knikt*).

THIJS. Wat motte me met blomme?

BET. Over van d'r kopere feest. Hij zou d'r door Riessie late anreike...

JAN. Hei jij de koningin gezien, Jacob?

JACOB (*grommend, weer aan 't werk*). Nee!

LAMMERSEN. Of rooie Jacob de koningin is weze zien, hahaha!

JAN. Wij fijn hé, moeder?... Tweemaal!... Bij 't Museum eens — en bij de Schans nog is, waar moeder?... En 'n bakkies 'r achter, vader — 'n bakkies met zoo dik de epaulette van goud — enne 'n smerisse op hengste — enne slaan as die eene knol dee!... De vlag van de sigare-winkel zit an de takke van de boome vast, vader... As 'k beter wor — bijtijds watte? — ken ik 'm los make, hé?...

THIJS. Om weer na beneje te blikseme, aap — en nog is je rug te breke....

JAN (*luidruchtig*). Hù! Hù!... As d'r geen smeris op me hiele zit, klim ik zoo hoog as de afleijer op de toren (*uit de kom drinkend die Bet 'm voorhoudt*). Da's lekker, hoor! 'k Heb 'n dorst of 'k haringkoppe gevrete heb. Nog 'n scheut, moeder!

BET. Nee. Zoo'n boel is niet goed — kind, wat zweet je of je gehold heb....

JAN. Geef nou nog wat! 't Kost ommers niks!... Een met 'n steek van goud op het me gedag gezeid, vader... Die dee zoo.... En de voorste mensche gonge nog opzij, vader. Ze zeeje allemaal: laat die jonge met z'n lamme beene nou kijke.... As juillie maar geen lamme beene krijgt zee ik — dankie moeder (*drinkt gulzig de tweede kom, die Bet 'm*

voorhoudt, terwijl voortpratend)... Enne 'n kere met zoo'n dikke buik hè-'k telkes an z'n jas getrokke of 'n ander 't dee — 'n nek had-ie as 'n speenvarreke, hèhèhè!...

BET. Nou stop 'k je kussen wat in — en dan wees je niet zoo druk — je leit anders weer de heele nacht wakker...

JAN. En me benne in 't Vondelpark geweest, zeg *(het laatste tot Sien, die weer de trap af komt.)* De zwane hadde zoo'n kleine plas om in te baje — de rest lee nog toe... Met z'n tweeë liepe ze tot an de wagen — enne 'n honger as ze hadde! De korste brood vratte ze zoo uit je poot. Wedde da-jij ze niet uit je poot durft late vrete! Heb-ie die hond gezien, moeder, die de mannetjeszwaan in z'n lurve wou neme?... Dan maakt-ie met z'n vlerke zoo'n bereddering da-je je ooge mot dichtknijpe van de wind.... As ik 'n zwaan was, zou 'k die krenge van honde 'n tik voor d'r bek geve da-ze d'r scheel van zagge!... Wat leit 'r 'n zand op me deken. Toe maar....

BET. Gelijk het-ie.... Hoe komt 'r nou zànd?...

THIJS. Me hebbe de lijn van de brug door 't raam gevierd.

BET *(het zand wegslaand)*. Of 't niet langs de trap had gekend! *(grommend)* Werachentig, zóo as 'k van huis ben....

THIJS *(tot Jacob)*. Wat zee 'k?

JACOB. Dan mot je 't maar erges anders neerzette...
Je ken je níet roere....

BET (*nijdiger*). Staat 't jóú in de weg?...

JACOB (*bot*). 't Staat mijn in de weg — ik leg as 'n hond....

BET (*met bedoeling*). Mijn staat zoo'n bóél in de weg — zoo'n bèrg waar 'k me mond over hou....
Je het wel erger gelege — as hiér op de grond....

JACOB (*ingehouden*). Begint 't gemier weer? — 'k Hèb beroerder gelege — zés maande — smijt 't me voor me voete as je d'r lol in het....

BET (*tot Lammersen*). Da's nou 'n man van bij de vier en twintig, die 'n ziek schaap nog geen liggíng gunt....

JACOB. Dat doe 'k wel....

BET. Dat doe je níet....

JACOB (*driftiger*). Dat doe 'k wèl.... Maar as je 'm na 't Gasthuis had late brenge — as de dokter zee — en niet zoo'n kop had getoond van af October, zou alles anders zijn geloope — (*tot Lammersen*) je ken me geloove: 'k heb verdomd remathiek in me poote van 't legge op de grond — 'k ken de messe haast niet tege de slijpsteen hou.... Da's me klacht....

SIEN (*koffie die ze terwijl gezet heeft in de kommen schenkend*). Kruip dan in de bedstee, neetoor en

jammer zoo niet — mijn me zorget om op de grond te slape....

THIJS. En mijn ook. Ik heb in geen weke 'n oog toe gedaan. Zoo as 'k leg, mot 'k prakkezeere — nee ik geen koffie — dan zie 'k heelemaal geen kans...

LAMMERSEN (*slurpend*)... Voor wat?

THIJS. As 'k koffie drink ken 'k geen seconde slape...

LAMMERSEN. Hahaha! — Da's bij mijn 't omgekeerde — as ik slaap ken 'k geen koffie drinke, hahaha!

BET (*lachend*). Daarin ben jij de eenige niet!

LAMMERSEN. Dat zit nog! Aal — merk je hoe stil de muize hiernaast benne nou de poes op de loer leit? — Aal ken van alles as ze slaapt — tege mijn gaat ze hardop tekeer in d'r dróóme, hahaha! — en ik zelf pruim van gewoonte de heele nacht door... Mot je?

THIJS. Nee.

JACOB (*uit de toegestoken doos 'n pruim nemend*).
Dankie (*hamert een nagel in 'n schaar*).

JAN. Laat-ie ophoue, moeder — 't dreunt zoo door me harsens....

BET. Of-ie niet ken ophoue, Jacob?

JACOB. 'k Ken ze toch niet zoo afleveren! Stop je vingers in je oore, jò — drie tikke en ze benne d'r... Hou is vast, vader.

BET (*Jan de kom aan de lippen zettend*). Zoo hoor je niks — zuinige slokkies — niet zooveel gelijk...

LAMMERSEN. Da's de pest voor 'm.

BET. Ach kom — enkel de bojem met sachelien — zuig maar op 't brokkie, Jan.

JAN (*naar de zij van het raam roepend*). Dag mottige!

LAMMERSEN. Tege wie hei-je 't, jò?

JAN. Tege de lantaarn-opsteker... Kijk maar: een, twee, drie, hup — enne 't lichie brandt — Da's zoo'n kreng! As je 'm met 'n urret in z'n nek blaast, laat-ie z'n lantares in de steek om je na te zette... Da-was 'n keet, hoor!

THIJS. Ja — en 'n keet was 't ook — 'k zou d'r maar niet zoo groos op gaan! — da'k je van 't pelisiebero heb motte afhale voor 'n verbaal voor de ingesmete spiegelruit... 't Is zóó'n duvel geweest, Lammersen, dat 'r geen dag zonder de een of andere schooierstreek voorbijging — en as-die 't nou nòg flikke kon, ha-je nog last met 'm...

JAN. Hù! Hù!... Nou doene ze me lekker niks met d'r verbaal... Ze benne 't lang vergete...

THIJS. Jou doene ze niks, nee — mijn dubbel as 't voor 't Gerecht komt — daar snapt-ie nou niks van, zoo'n kind!

JAN. Dan mo-je me maar 'n paar weke late bromme, vader... Wat zè-jij, Jacob?... Ken ik 't hellepe

as-die door 'n ruit keilt! En d'r wàs al 'n barst
in. . .

THIJS. Ja, ja — 't is goeie. . .

Zesde Tooneel.

DE VORIGEN, RIESJE BONNET.

RIESJE (*over de onderdeur*). — Vollek!

JAN. Vollek, vader!

THIJS (*bij de trap*). — Wie daar?

RIESJE. Kompelement van pa of je effen. . .

BET. Kom d'r in, kind.

RIESJE. Nee, juffrouw — pa wacht 'r op — of je effen
twee kissies sigare weg wil brenge met de quitantie
d'r bij. . .

THIJS. 'k Trek me jas an en 'k veschijn!

JAN. En me blomme, Riesie?

BET. Daar mag-ie niet om vràge. . .

JAN. As ze nou toch beloofd benne!

RIESJE. We vergete 't niet, Jan! Je krijgt 'r 'n heele
zooi. . .

JAN. Help-ie 't dan nog is onthoue?

RIESJE. Beloof 't, hoor! Dàààg! (*af met Thijs*).

Zevende Tooneel.

BET, JACOB, SIEN, JAN, LAMMERSEN.

BET. Wat 'n meid voor amper twaalef!

SIEN. Maar witjes — zulleke binnevetters motte d'r nog gebore worde. Ze leve van wind om te potte!
As vader zich nou wèl in 't zweet loopt, ken-ie drie-, viermaal voor z'n kruierscente werom komme....

BET. Motte die ook weer over de hekel? Het-ie niet twee keer 'n flesch wijn gezonde om te versterke?...

SIEN. Die jij en vader uitgedronke hebbe, hahaha!
Wij mochte d'r na kijke....

BET. Mocht hij voor de dokter, taddik!

SIEN. Is hij 'r dan door angesterkt!... Laat-ie liever op tijd betale....

BET. Ver zel je met zoo'n giftige tong komme! Wer-
achentig 't is waar, buurman — me hebbe beste mensche an ze. Toe ze d'r kopere bruiloft vierde — eergistere — het Jan 'n borretje soep gekrege, met vleeschballetjes 'r in — waar Jan?...

JAN. Fijn hoor! 'k Hè-d'r de heele nacht van wakker gelege! 't Vet zwom d'r op!

BET. Enne toe nog is 'n reep taart in de avond — waar, Jan?

JAN (*klukkend van genot*). Met zullekke ende sekade! 'k Wou dat-ze morrege weer twaalef jaar getrouwd ware!

LAMMERSEN. Dan kom ik met me eene poot an de beurt, Jan!

JAN. Dat kè-je an je hart voele! Hù! Jij krijgt 'n pakkie pruimtabak! Voor jou bakke ze geen faartemik! Hèhèhè!

LAMMERSEN. Je ken niet wete, rakker, wat 'r voor mijn in 't vet leit. Afkloppe! Afkloppe! D'r leit wat anders as tulband in 't vet....

Achtste Tooneel.

DE VORIGEN, AALTJE.

AALTJE (*opgewonden de trap af haastend*). Jewel! Jewel! Docht 'k 't niet! Hé-'k niet gezeid da-je na de Prinsegracht mot! Wij sappele ons dood — en hij: 'n boodschap is 'm nog te veel!

LAMMERSEN. Voor jóú is me niks te veel, patroon! As je van kastanjes geen last van je galsteene kreeg, haalde 'k de kastanjes van de hééle wereld voor jóú uit 't vuur.

AALTJE. 'k Ken jouw vuur misse....

LAMMERSEN. 'n Waschvrouw zònder vuur, da's 'n bakker zonder deeg!

AALTJE. De schele in 't kolehok opsluite! Ze moste jóú opsluite, maar erges anders....

LAMMERSEN. Die hé-'k pas voor d'r jaardag 'n half dozijn frontjes-voor-mezelf kedo gegeve!...

SIEN. Voor jezelf? Daar hè-jij veel an gehad, Aal!

AALTJE. Nou? As je te lui ben, zeg 't dan maar ineene! Z'n verstandskieze mot-ie nog krije!

LAMMERSEN. Hahaha, as d'r geen lood in zat was 'k ze al voor 'n eeuw kwijt! Welk nommer van de Prinsegracht is 't patroon?

AALTJE. Dat zel je wel hoore! Me zelle voor jou 'n ottemebiel neme....

LAMMERSEN. 'n Ottemebiel voor de schoone waschies met 'n sjefeur — ga jij mee rondbrenge, Sien?

SIEN. Derek! En rij je mijn dan morrege na de febriek, hahaha!

LAMMERSEN. Hoeveel paardekracht krije me, patroon?

AALTJE. 'n Ezel die páardekracht mot!...

LAMMERSEN. Daar zeg 'k niks op. Da's de kurk op de flesch. Dag Bet — dag jongen....

JAN. Ga je strakkies nog wat op de harmonica spele, buurman?

LAMMERSEN. Hoor jij dat zoo graag — nou as me vrouw 't wil, speel 'k 'n moppie....

JAN. Mag-die, juffrouw, as-die van de Prinsegracht werom is?

AALTJE (*korzelig*). Of-ie wåt?...

JAN. Of buurman op de harmonica mag spele as-ie klaar met z'n boodschap is?

AALTJE. Dan mot je toch ommers 'n paar uur wachte, kind — eer-ie uit de kroeg komt....

LAMMERSEN. 'k Zal d'r niet een, pakke, Jan — enkel om jou te pleziere — ik op de harmonica en me vrouw op d'r poot — daar ken je van smulle! (*op de trap*).... Blijf-ie nog 'n getuigschrift van me geve, patroon?... Ze watertandt om me doopceel te lichte, hahaha!... Die Adam — in 't Parredijs — wat 'n verhaale!... Hoe het-ie hâar niet gekend, hahaha!... Wasch en Strijk-inrichting voor vijgeblaadjes, hahaha!... Mot 'k de meide oververtelle — late de ijzers koud worde van 't lache hahaha! Hahaha! Hahaha! (*af*.)

AALTJE (*tot Sien*). God, god — stik 'r niet in!

SIEN (*nalachend*). Ken ik 't hellepe!... 'k Ben blij as 'k is lache mag, hahaha!

AALTJE. Help jij an cente om de meide Zaterdag te betale? Overal terugkomme — kijk me berg papieretjes is! Blare loop-ie je an je poote om 't waschgeld los te wurme — en as je in 't onfatsoendelijke begint, neme ze 'n ander. Hèm is dat glad z'n zorreg. Mijn breekt 't angstzweet uit! Me lange piepe van de bezetting — de meide verniele de fijnste overhemde — gister nog zoo'n gat in 'n borst geschroeid — wie mot dat vergoeie? — en geen rooie duit voor stijfsel en zeep.... Die kerel het makkelijk lache.... (*achter het beschot klinkt gegier en gescheeuw*). Hoor! As 'k me geen beene maak, stele ze weer me tijd! Hoor 'm bezig — je zou 'm ... (*af*).

Negende Tooneel.

BET, JAN, SIEN, JACOB.

BET (*tot Sien, die mee de trap op wil*). Waar mot dat na toe....

SIEN. Mag 'k niet effen hiernáast?

BET (*wantrouwend*). Waarvoor hiernaast? (*de hand boven de oogen leggend en de schaduw van 'n stappenden man ziend*). Hier blijve!... Of 'k 't niet in 't snotje heb... (*de man buiten fluit*). Jewel! Fluit je hond! (*nijdig de trap op en over de onderdeur vinnig pratend*). As je maar deurloopt, hè? Mot je 't met me dochter achter me rug anlegge, vuile kerel! (*Een stem: „Wat mot je van mijn?”*)... 'n Meid van nog geen achttien! As 't maar gedaan is!... (*Een stem: „Is de stoep vrij! Ben jij beduveld!”*) 'k Ransel d'r net zoo lief dood, as je 't maar...

JACOB (*driftig de trap op*) Laat mijn d'r is bij, moeder...

BET (*drenserig-angstig*). Nee toe Jacob — jij niet — nee geen gevecht — leg in Jezisnaam dat mes uit je hande...

JACOB (*naast haar dreigend*). ... Je ben gewaarschouwd, brani — me late niet voor ons huis fluite... (*Een stem: Me late! Me late! 'k Zal zooveel fluite as 'k lust'... fluit*).

JACOB. Ga op zij, moeder...

BET. Leg nou dat mes neer — je ben 'r pas ongelukkig door geworde — je komt 'r niet door...

JACOB (*driftig het mes tegen den grond smijtend*). Daar dan — 'k kan 't wel met me klauwe af...

BET (*de bovendeur sluitend*). Nee. Je gaat 'r niet uit... Wees jij nou de wijste... (*fel tot Sien*) Bè-je in je schik? Ellendeling van 'n meid! Ongeluk breng-ie an!...

SIEN (*angstig*). Heb ik die vent besteld?

JACOB (*de trap afkomend*) 'k Laat 't voor jóú — de snotneus — nog niet droog achter z'n oore... (*raapt 't mes op*). As 'k je met 'm zie, komt-ie niet gaaf uit me klauwe... (*zit weer aan de werktafel*).

BET (*door den kier loerend*). Kijk 'm afzakke, de schooier... (*de trap af en fel tegen Sien*). Da's de laatste keer! Dat mot nõg is gebeure. Afspraakies make hier voor 't huis...

SIEN (*angstig*). 'k Weet nie eens wie d'r stong! Hoe ken 'k dan...?

BET (*feller*). Dat lieg-ie! As 'k je niet tegenhiew, was je na buite geloope.... Hou je bek: 'k geloof je geen woord.... Bij God, 'k wor d'r angstig van.... Dat neemt 'n faliekant einde met jou.... Heb-ie niks om hande? Benne je vader z'n kouse klaar...? Veruit! Nieuwe voete anbreije! (*Sien begint makkend te breien. Een stilte. Jacob's slijpsteen snort*).

JAN. Je had 'm op z'n ooge motte timmere, Jacob! As je ze 'n pomp in d'r maag geeft of 'n puist voor

d'r neus, legge ze voor merakel. . . . (*Een stilte.*)
Wat 'n loeder om te loope fluite, hè? . . . As je was
komme bakkeleije, had-ie 'm gesmeerd, hè? (*Een
stilte*). 'k Ben zoo heet, moeder. . .

BET. Zel wel overgaan. . . .

JAN (*klagerig*). 'k Hé zoo'n dorst. . .

BET. Mot je nòg meer drinke? Daar ráák-ie van an
't zweete. . . .

JAN. Enne 't trekt zoo over me ribbe — haal dan die
lamme deken vort. . . .

BET. Om je 'n kou te late vatte? . . . Is 't zoo beter? . . .

JAN. As 'k drinke krijg. . . .

BET. Eet liever straks 'n boterham, kind.

JAN (*drensend*). Nee . . . Drinke! . . . (*op huilen af*) 'k
Hè zoo'n dorst. . . .

BET (*tot Jacob.*) Z'n hande gloeie! Zou 'k 'm. . . .

JACOB. Wat ken water voor kwaad? . . . Misschien
ha-je nièt met 'm motte uitgaan. . . .

BET. Het de dokter niet gezeid: met 'n zachte dag
zou 'k 't prebeere. . . .

JACOB. Prèbéére. . . .

BET. Makkelijk klesse achteraf . . . (*Jan water gevend*).
Meer krijg-ie vedaag niet — doe d'r làngzaam over,
dan hebbie d'r meer plezier van!

JAN (*na gulzig geslokt te hebben*). Hè! Hè! 'k Wou da-'k as de zwane op de vijver van 't Parrek lee, dan slurpte 'k me buik vol da'k as de buurvrouw zoo dik wier (*een stilte*). Daar gaat de bel van de winkel weer. „Geef me d'r van de twaalef”... 'k Wou dat ik d'r een had....

JACOB. Om 'in je broek te doen, jò!

JAN. Hù! 'k Hè vroeger de zwaarste endjes gerookt!

JACOB. Hak maar op, jò!... Van wie z'n cente?

JAN (*vroolijk*). As vader 'n endje liet slonzige, hèhèhè! — en van de straat hóópe!...

BET. Hèhèhè! Lekker!

JAN. As je 't boveste blaadje d'r af plukt smake ze best — enne as ze 'r te lang op gelurkt hebbe, stop-ie ze in 'n pijp van 'n cent....

BET. 'k Had 't motte zien ondeugende jongen!

JAN. Pieng. Pieng. Nou het-ie z'n twaalef om 'n dubbeltje... Zit jij te pruime, Jacob?

JACOB. Ja, jò.

JAN. Dat zou ikke niet motte. Slik-ie dat in — die smurrie van de tebak?

JACOB. Ja, jò (*een stilte*).

JAN. Pieng. Pieng. Weer een. Hij verkoopt ze maar, hè? As ik in segare dee, verkocht 'k ènkel stinkstokke — allemaal dezelfde — en de eene gaf 'k voor

vier en de andere voor vijf en voor zes en voor zeven — ze merreke d'r toch geen mieter van!

JACOB. 'k Zou bij jóú motte weze....

JAN. Pieng. Pieng. Geholpe is-die. Gistere is-ie drie en veertig maal overgegaan — eergistere zes en zeventig keere....

BET. Hoe zoo'n kind 't onthoudt....

JAN. 'k Heb toch niks anders te doen....

BET. En de prenteboeke die Riessie je te leen het gegeve?

JAN. Ken 'k droome! Wil je d'r is hoore?

BET. Nee — je maakt je te moe op de nacht....

JAN (*terwijl Bet en Sien kousen stoppen en Jacob 'n beitel aanzet*). Lang, zeer lang geleje woonde d'r in 'n ver, vreemd land 'n machtige koning. En die ze peleis blonk van 't goud. As 't feest was droeg-ie 'n jas van purper met allemaal diamante. En z'n troon was van diamante en z'n kroon was van jeweele... Benne die duur, moeder?

BET (*moelijk door 'r tranen sprekend*). Wàt, kind?

JAN. Of diamante duur benne?

BET. Ja, jongen.

JAN. Huil je, moeder? Werom huil je?

BET (*zich inhoudend*). Ik huil niet, gekke jongen....

JAN. Wat snuit je dan je neus?

BET. Mag dat niet?

JAN. Hoe duur benne diamante?

BET. Dat ken 'k je niet voorrekene — van duizend en van tienduizend....

JAN. An me kouwe zool!... Zoo'n vuile steen-met-lichies tienduizend gulde? Wat hè-je d'r an? Zou jij d'r een motte, Jacob?... Voor an je vinger?

JACOB. Je ken d'r mijn tien thuis brenge....

JAN. Hù!... Hù!... As je nog ruitemaker was! Om ruite te snije, wat moeder?... Au!...

BET. Wat scheelt 'r an?

JAN. Zoo'n verrekte scheut an me hart....

JACOB. Daar zit ommers je hart niet — je hart zit an je linkerkant....

JAN. Hù!... Zel jij wete! Bij de een zit 't hier — bij de ander daar! Is 't niet, moeder?

BET. Bij de meeste zit 't nèrges — anders zou 't 'n boel beter weze....

JAN. As 'k jou tien van die diamante in 'n pepieretje meebreng, ellek van tienduizend — hij is goed hoor! — hoeveel cente benne dat?...

JACOB. Da's de ton uit de Staatsloterij — ik ben met minder tevreje....

JAN. Wat zou jij d'r mee doen?... Met zoo'n zak vol daalders?

JACOB.... Dan stak 'k me kop onder de pomp, om wakker te worde....

JAN. En dan?

SIEN. Dan kocht-ie zich 'n bed met 'n dozijn dekes, om niet langer op de grond te slape!

JAN. As ik dood ben, het-ie geen bed vannoodig, hé?

BET (*schrikkend*). Allemachtigste God, kind, zeg niet zulleke krankzinnighede!

JAN. De dokter het 't toch zellef....

BET (*driftig*). Hou je mond! Je maakt iemand koud.... (*staat op*). Je ben werachentig niet wijs! (*zoent hem, begint te huilen*).

JAN. Au, moeder! Je drukt zoo op me....

BET. Val dan niet zoo dol uit, kind! (*droogt zich de oogen, gaat naar 'r plaats terug*).

JAN. Nou Jacob! As je je kop onder de pomp het gestoke.... Watte dan?

JACOB. Dan dronk 'k nog drie glaze water — en dan — en dan....

JAN. Hèhèhè! Mot 'k je daarvoor tien diamante van honderdduizend gulde — dat motte wel keie weze, hèhèhè! — meesjouwe, om je te late wassche en drinke....

JACOB. ... En dan kochte me 't huis hiernaast an de gracht van de dokter en me ginge rije in 'n bakkie met twéé paarde na 't Kalfie — en. ...

JAN. ... En ik op de bok bij de koessier! Mag 'k moeder?

BET. (*glimlachend*). Daar prate me nog wel over. ...

JAN. Zijn dan de cente op?

JACOB. Ken je begriipe. ... Me koope 't huis d'r naast ook. ...

SIEN. Da 's ommers de $\frac{3}{4}$ pastorie. ... De kappelaan zel je zien komme. ...

JACOB. Dan neme me 't andere om de hoek — is toch te huur. ...

BET. En je vader z'n takels hale me uit de lommerd, voor ze verstaan. ...

SIEN. En mijn geef je d'r twee voor me oore. ...

BET. Die mot zich weer toetakele. ... Doe die gemeene kam uit je haar! Hoe kom-ie daar an?

SIEN. Van een van de meide gekrege. ...

BET. Gekrege. ... Gekrege. ... Jij krijgt alles. ...

JAN. Wees nou stil, moeder — (*met aandrang*). Wees nou stil! ... Jacob vertelt toch! ... Benne ze op, Jacob?

JACOB. Op? Da's niet op te make! Stel je voor! Me

kenne nog voor 'n nieuwe potkachel zorregge — die daar rookt je blare an je tong — en voor 'n kar met 'n ponnie met koper beslag — en voor 'n stel heele toffels — 'k loop op me tandvleesch en voor 'n...

BET.... Voor 'n hardgebakken pannebrood — ja, ja, knap as me d'r voor morrege een los krijge....

SIEN. En voor 'n kaartje bij Carré — om de olifante te zien....

BET. Olifante.... Olifante.... Wie denkt 'r an olifante....

JAN. Lieg-ie niet? Ken je dat allemaal voor tien van die smerige steene koope?

JACOB. Mot 'k 'r 'n vloek op doen?

JAN. Jessis, Jessis!... Waar vin je die dinge?

JACOB. 'k Wou da-'k 't wist....

JAN. Me kenne toch gaan zoeke?

BET. Nee, je vindt ze niet zoo dichtebij....

JACOB. An de hemel ken je ze plukke — is 't niet moeder? Da's meteen de manier om uit je hél te rake!

BET. Je mot niet van de hel prate, hè-'k je al zoo dikkels verboje! (*zachter tot Jan*) Jan, me lieve jongen, àl de sterre benne diamante — àl de sterre — da's waar!

JAN. Hèhèhè, an me kouwe zool!... Pieng. Pieng.
Alweer van de twaaief.... An de hemel.... De
sterre?... Diamante?... Wat 'n lak! Mot je eerst
'n ladder hebbe, om d'r bij te kenne!

JACOB. Dach-ie dat 't zoo makkelek gong?

Tiende Tooneel.

DE VORIGEN, BONNET, RIESJE.

BONNET. Komme we niet ongelege?

BET. Nee meneer — ach wat 'n pracht van 'n blom-
me.... Mag-ie wel goed voor danke, Jan....

RIESJE. En je mot ze in water zette, om ze levend te
houe....

JAN. Welbedankt meneer.

BONNET. Ze liet me niet met rust — toen hebbe we
een van de bouquette stuk gebroke.... Ruik maar
is, jongen....

JAN. Au! Sodeju, d'r zit 'n spijker in....

BONNET (*lachend*), 'n Spijker! Je zal je an 'n doorn
geprikt hebbe....

RIESJE. Uitzuige Jan.... Draag-ie je oranjestrik nòg?

JAN. 'k Hé-d'r gezien — twéemaal.

BONNET. Hij ziet 'r goed uit — beter as de laatste
keer.

BET. Met de avond, meneer — en met de koors.

BONNET. Is 't nou na je zin, Ries? ... 't Is 'n beste meid — dat mag 'k gerust zegge — d'r gaat geen dag voorbij of ze vraagt hoe 't met 'm gaat. Dat komt 'r van, Jan, as kindere niet na d'r ouwers luistere! Zou je nou nog in 'n boom klimme, om d'r 'n vlieger uit te hale?

JAN. Ja hoor! Die kleine meid van Bierman sting d'r zoo om te blerre. Zet je ze naast me bed neer, moeder?

BET. Daar in de melkkan.

BONNET. Dag Jan — kikker maar gauw op!

RIESJE. Dàààg! (*z'n hand nemend*). Beterschap!

BONNET. Dag juffrouw — dag Sien. (*tot Bet*) Hebbe we met de bruiloft niet te laat spektakel geschopt?

BET. Nee meneer — me hadde plezier in 't zinge!

BONNET (*op de trap*). Thijs ken elk oogenblik terug komme — zoo heel ver heb 'k 'm niet gestuurd. Dag juffrouw.

RIESJE. Dag juffrouw. Dag Sientje. (*bij de trap heel aarzelend*) ... Dag Jacob ... (*bij de deur*) Dag Jan!

JAN. Dàààg Riessie! ... (*een stilte*) ... Waarom zee meneer jóú niet goeie-dag?

JACOB. Ja, ja. Omdat-ie me niet gezien het, zou 'k denke...

SIEN. An je! ... 't Meissie dorst 't eerst toe hij vort was ... Of ze d'r òns ook doorhale! ...

JACOB. 'k Zel 'r niet van krepereere....

JAN. Al ha-je tien jaar gezete zee 'k je nog goeie-dag... Zet ze dichtër bij me bed, moeder!

BET. 'k Ken de tafel toch niet onder de lamp wegtrekke....

JAN. Neem dan 'n stoel.

SIEN. Je most mijn zoo zanike!

BET. 't Is niemedal Jan, me lieve, lieve jongen — zanik jij maar — ik ken d'r tegen.... Wie daar?

Elfde Tooneel.

DE DOKTER, BET, JAN, JACOB, SIEN.

DOKTER (*over de onderdeur*). Is de kruier thuis?

BET. Nee dokter — 'n boodschap.

DOKTER. Wil je 'm zeggen dat 'k vannacht om vier uur gepord moet worden — vooral niet later — 'k heb 'n verlossing buiten de stad....

BET. Me zalle d'r voor zorge, dokter.

DOKTER. Goeie avond!

BET. Dokter! Zou u d'r gelijk nog niet effen willen inkomme — hij het koors — 'k ben met 'm uitgeweest, om 'n luchie te scheppe en de koningin te zien rijje....

DOKTER. Dan kom 'k liever als 'k tijd heb in den loop van den avond — de wachtkamer zit vol. Tot zoolang kun je wel geduld hebben, niewaar Jan?

JAN. 't Is niemedal, dokter — enkel wat warrem!

DOKTER. Flink zoo!... Vier uur — niet later — 't rijtuig is om half vijf besteld (*af*).

Twaalfde Tooneel.

BET, JAN, SIEN, DE KAPELAAN.

BET (*boven aan de trap*). Of dat nou zoo'n moeite geweest was die paar trejen af te komme! Affijn....

JACOB. Is 't droog buiten? (*luider omdat zij over de onderdeur leunt*). Hoe doet 't weer, moeder?

BET. 't Vriest, zou 'k meene — de plassies legge droog... Gelijk het-ie: de vlag van boven zit in de takke... Alles vlag wa-je ziet... Goeie-avond, meneer de kappelaan....

KAPELAAN. Navond — hoe is 't met de jongen?

BET. Dat begrijp u wel — niet voor- en niet achter-uit... Zeg-ie niks, Jan? Meneer de kappelaan vraagt hoe 't met je is?

JAN. Dankie kappelaan! 'k Hé blomme gekrege, kappelaan... Mot je niet is ruike?...

KAPELAAN. Dank je Jan. Ligt-ie niet op de tocht met die deur open?

BET. Tocht? D'r is geen zuchie te bekenne! En hij leit beschut....

KAPELAAN. Wat zijn de laatste berichten van den dokter? (*Bet legt 'n vinger op 'r mond — hij praat zachter*). Wat zegt de dokter? (*zij fluistert hem iets in 't oor — hij schudt bedenkelijk 't hoofd*). Moed houden — moed houden... Dag Jan!

JAN. Dag kappelaan... (*strekt haastig de vijf vingers langs den neus, trekt in bedwongen gelach de deken over 't hoofd*).

KAPELAAN. Navond! Navond Thijs! (*af*).

Dertiende Tooneel.

THIJS, BET, SIEN, JAN, JACOB.

THIJS. Goeie avond, meneer de kappelaan (*smijt de deur kwaadaardig achter zich dicht*).

BET. Wat hè-jij?

THIJS (*grimmig*). Meer as me lief is! (*heftig tot Sien*). As de jongen d'r niet van ondersteboven raakte, ongeluk, sloeg 'k je ribbekast stuk!...

SIEN (*angstig-driest*). Wat hè-'k nou weer?... 'k Hè hier geen leve! 'k Spring zoo de gracht in, as 't langer duurt!... Wat doe 'k? Wat doe 'k? 'k Leg je toch geen stroo in de weg...

THIJS. Gedaan gekrege, de duvel!

BET (*verwoed*.) Gedaan? Op de febriek? Wie zeit dat?...

THIJS. 'k Kom nog geen tien telle geleje de baas tege — op weg hier na toe — zij en de andere opstokers (*heftig*). Wat ha-jij op te stoke, ongeluk!... Hoe motte me nou met je an, verdomde meid!...

SIEN (*angstig krijscherig*). Me hebbe 't toch allemaal, met z'n tweehonderd — met z'n tweehonderd...

BET... Hou je bek met je geschreeuw!...

THIJS (*verwoed de hand opheffend*) 'k Zal 'r...

BET (*tusschen beiden komend*). Maak je hande niet vuil — maak je niet van streek... De ellende — de ellende... Nou, nou, nou (*zit verslagen neer*). Dat kost je je laatste takels... Nou, nou, nou — (*opstuivend*)... Al mo'k je d'r morrege na toe sleepe... Al mo'k je bij je hare...

THIJS. Hellept wat — ze was al tweemaal beboet — het ze stiekem gehoue...

SIEN. (*dreenserig*). De baas het aldeur de smoor an me gehad... Mot ik 't weer lijje...

BET. Krijsch da-ze 't hiernaast kenne hoore... God, God — me hart krimpt 'r van... De bakker, die 'k zoo van haar weekgeld cente beloofd heb. Over de vier gulde... over de vier gulde... Nog geen hallef brood wou-die meegeve...

SIEN (*Jan bedoelend*). Hij mocht 'r toch wèl zien...

BET. Ik zeg niks meer... Mijn mag je morrege dood in me bed vinde... Dat benne me kindere... De een vortgejaagd om de koningin te zien rije... de ander meestake — meestake — en zes maande zitte... Krijg jij nou de schoene van je vader en hem uit de schoenlapper z'n poote — zet jij nou 'n korst brood op tafel..!

JACOB (*z'n pet opnemend*). 'k Zel zien of 'k van de schare ken beure...

THIJS. Is d'r ommers niemeer...

JACOB. 'k Zel zien. (*af*).

Veertiende Tooneel.

THIJS, BET, SIEN, JAN.

BET. Ga na boven en vraag van de kissies sigare, die je weg het gebracht...

THIJS. Gaat niet.

BET. En werom gaat dat niet? Je het 't toch fassoenlek verdiend...

THIJS. As ze gewend zijn da'k Zaterdag met 't briefie kom, ken 'k niet zóo om 't loon mane as 'k 'n loop hè gedaan — néé — dan zalle me venavond geen boterham vrete...

BET. Mot dat zieke wurrem met 'n leege maag slape?... Ha-nou niet je boterham met die smerige zwane gedeeld, Jan, me lieve jongen.

JAN. Ik lust geen ete, moeder... As je maar 'n kom water geeft — 'k hè 't benauwd...

SIEN. La mijn bij de bakker probeere.

BET. Jou wordt niks gevraagd.

SIEN. Mijn het-ie nog nooit nee gezeid.

BET. Nee.

SIEN. En as 'k nou...

BET. Nee. Misschien wacht 'r weer een op je...

THIJS. Veruit. 'k Loop met 'r mee.

BET. God-nog-an-toe — mot die takel d'r ook an...

THIJS (*driftig*). 'k Ken 't toch niet van me lijf hakke...

BET. Wacht dan tot Jacob werom is...

THIJS. Die vindt de boel toch geslote... (*de trap op*).

JAN. Je mot de dokter venacht om vier uur komme porre, vader... Ze motte bevalle...

THIJS. Kè-jij dat niet zegge? Mot 't kind dat...

BET. Ik heb geen harsens meer...

THIJS. Veruit! Jij ken 'm beter drage... (*geeft Sien den takel, die er mee voor gaat, daarna op straat staan blijft*).

Vijftiende Tooneel.

DE VORIGEN, RIJKSVELDWACHTER.

VELDWACHTER. Banes?

THIJS (*op de trap*). Voor mijn?

VELDWACHTER. Je zoon Jan mot kommende week
Dinsdag voorkomme...

THIJS (*het papier inkijkend*). Nou eerst?... Dacht
da-ze 't vergete ware...

VELDWACHTER (*lachend*). Nee, Banes — me schenke
niks... wat in 'n goed vat leit, wat?...

THIJS. De jongen ken ommers geen stap doen, zoo
ziek as 'n hond...

VELDWACHTER. Mot jezelf gaan met 'n bewijs van de
dokter... En anders bij verstek. Wat het-ie uitge-
haald?...

THIJS (*norsch*). Steen door 'n ruit — hallef jaar geleje,
godbeter! (*tot Bet*). Pak an (*geeft haar de dag-
vaarding*). Of niet elleke gezonde jongen 's wild
op z'n tijd is. (*pratend op straat met den Rijksveld-
wachter*). La-ze mijn maar late bloeie... Die 't
breed het, laat 't breed hange (*tot Sien*). Veruit!
Mot 't jongen broeie? (*af*).

Zestiende Tooneel.

BET, JAN.

BET (*het papier na lezing neersmijtend*). Welja! Gekke-werk! (*tot Jan die in één angst staart*). Wat kijk-ie, jongen?... Jan, hoor je niet?

JAN (*doodsangstig*). Is-ie vort?

BET. Dat merk-ie toch...

JAN (*opgewonden*). 'k Heb 'm niet voorbij 't raam hoore gaan...

BET. Dan zel-ie de hoek om weze... Ga legge...

JAN. Nee, niet legge... Dat zeg-ie maar!... Dat zeg-ie maar!... Je verstopt me onder de bedstee, moeder... Je zeit da'k vort ben geloope...

BET. (*op den stoel bij z'n bed, met de melkkan met bloemen in de hand*)... Wat scheelt je nou?... D'r wil ommers niemand wat van je...

JAN (*zich met moeite oprichtend en de armen om haar hals slaand*)... Je geeft me niet mee — je geeft me niet mee, moeder — moeder! — as-ie me hale komt — verstop je me, moeder — ik wil hiér dood gaan!

BET (*fel-angstig*). Dood gaan! Dood gaan! Alle-machtigste God, kind hou toch je mond! Je gaat niet dood...

JAN. Ik wil niet in de kast dood gaan...

BET (*wild*). As je dat nog is zeit, laa'k je alleen legge!
Ze komme je niet hale. En over 'n maand ben je
beter. Al was 't alleen voor mijn, omda'k van jóú
zooveel hou. (*heftig*). Wat zoek je nou in Jezis-naam
— je maakt me bang, kind!...

JAN. Hij staat 'r nog... Laat 'm dan uitrukke, die
lamme smeris!...

BET. D'r staat niemand...

JAN. Daar! Daar!

BET. Da's de kaars van Jacob, domme jongen. (*blaast
haar uit*). Gezien?

JAN (*kreunend*). 'k Hé weer zoo'n verroeste pijn —
die klabak het me zoo an 't schrikke gemaakt...
(*weent langaangehouden klagend*). Ooooooo!...

BET. Zel wel overgaan... Je mot niet zoo kleinzeerig
weze. Het Jacob gehuild, toen-ie 'n ijzersplinter in
z'n oog had? Nee ommers? (*troostend de bloemen
op den stoel zettend*). Daar heb-ie je blomme weer...
Wi-je nog is ruike?

JAN. Nee, nee....

BET. En je oranjestrikkie is op 't bed gevalle...
Anspelde?...

JAN. Nee, nee....

BET. As je pijn het, mot je an andere dinge denke —
dan gaat 't vanzelf voorbij.... Weet je wie die
heer met de steek was, die met z'n hand zóo tegen

je kwam? ... Da-was de burgemeester ... Of-ie je kon, watte? ... Hindert de lamp je, jongen? ... Zel 'k 'r wat neerdraaie ... Zoo goeie? ... Zoo goeie?

JAN (*moe achterover liggend*). Ja. ...

BET (*gejaagd-opmonterend*). Pieng. Pieng. Hoor-ie? Weer 'n klant, Jan.

JAN (*zwak*). Ja. ...

BET. Slaap-ie?

JAN (*de oogen openend en in den schijn van het tuimelraam kijkend*) ... Daar hé-je de zwaan!

BET. Wát hè-je daar?

JAN. De zwaan uit 't Parrek. ...

BET (*angstig*). De zwaan ... De zwaan. ...

JAN (*fluit een paar maal zachtjes of-ie 'n vogel lokken wil*). Hou open je bek. ...

BET (*dicht bij z'n bed*). Bè-je wakker, Jan, of droom je. ...

JAN (*afwezig*). Wat zé-je? ...

BET. Gotogot, kind, wat hé-je 'n koors (*begint te snikken*). As jij — as jij — as jij me afgenome wor, hè-'k niks, niks meer — jij ben alles van me ... àlles, Jantje — àlles Jantje (*bij Lammersen begint de harmonica: „Geef me nog 'n drupje, geef me nog 'n drupje — o, wat is de bloemkool mooi” te spelen*). Hoor-ie, Jan? ... Hoor-ie? ... Buurman is werom — nou speelt-ie zooas-ie beloofd het. ...

JAN (*vaag*). As z'n vrouw 'm maar niet op z'n tabberd komt, hè?... Wat 'n slabek ze tegen 'm opzet, hè... Puf, puf, 'n hette, wat?

Zeventiende Tooneel.

DE VORIGEN, THIJS.

THIJS. Mo'k me nek breke — draai de lamp op....

BET. Susch... Suscht... hij 's niks goed. Zoo is-ie nog niet geweest. Ga de dokter waarschouwe.

THIJS. Nee. Loopt wel los. Verdomd! (*smijt den takel neer*). Gesloten — niemand thuis — na 't vuurwerk (*trekt z'n jas uit*):

BET. Wat doe je?

THIJS (*norsch*). Wat 'k doe?... In bed kruipe....

BET. Zoo vroeg?

THIJS. Wi-jij gaan porre?...

BET. En Sien?

THIJS. Na de bakker — en weet ik 't!...

BET. Laat je die....

THIJS. Mier me niet an me kop!... 'k Zou me kenne verdoen.... 'k Ben de boel zat! (*tot Jan, die zacht kreunt*). Hou op met je geklaag — de heele dag voer je 't hoogste woord — geef me 's nachs rust — (*klopt tegen de wand*). Blijf je nog lang op dat ding

jenke? Hé! Hé! (*harder*). 'k Ga na kooi, ja! (*de harmonica stopt*). As d'r geen wònder gebeurt — geen oogeblikkie om te blaze komt — kenne me na de beddeeling... Mo'k alleen in bed?...

BET (*dof voor de tafel*). Ik wacht om te sluite... 'k zel je niet wakker make (*hij stapt in de bedstee*).

THIJS. 't Metras van Jacob leit 'r nog in....

BET. Leg 't dan op de grond (*hij tilt een stroozak op den grond, werpt de deken er over, herstapt in de bedstee. Een stilte*). Slaap-ie, Jantje?... Slaap-ie? (*ze staat op, bukt zich over hem heen, beluistert z'n ademhaling, draait de lamp bijna geheel af, leunt terug in haar stoel. 't Klokje op de kast slaat acht zachte slagen. Enkel het licht van de lantaarn, buiten, belicht den linkerhoek en de drogende wasch. Boven gaat de winkelschel over en meer ingehouden zet de harmonica een droefgeestiger volkswijsje in. Bet dommelt langzaam achterover. De lamp knettert, dooft. Als door 'n windtocht bewogen, begint de drogende wasch te wiegelen en in den schijn van het tuimelraam leeft de witte glanzing van een zwaan op, die z'n nek omlaag buigt*).

Achttiende Tooneel.

JAN, DE ZWAAN, BET.

JAN (*in droom pratend*). Nee, hoor, 't is op,... Je krijgt niemedal meer... Hé-je nòg niet genoeg, langnek?...

DE ZWAAN (*in de glittering der lantaarn, beweegt den nek ontkennend*). Nee.

JAN. Hé-je toejoer honger, zeg?

DE ZWAAN (*knikkend*). Ja, jò,...

JAN. Verroest — kè-jij práte...?

DE ZWAAN. Waar hè-'k anders me bek voor?

JAN. Da's de eerste keer da'k 't hoor....

DE ZWAAN. Mot je maar is meer komme luistere....

JAN. Wat klesse juillie dan met mekaar?

DE ZWAAN. Wat gaat jóú dat an?... Me hoeve toch niet zoo'n hurrie te make as de hinkepoot naast juillie, hahaha!... As-die mijn in 't kolehok op ha geslote, ha 'k de hengsels stuk getrapt....

JAN. Da-zou je niet glad zitte....

DE ZWAAN. Ik la-me geen loer draaie....

JAN. D'r zitte korste ijs an je vlerke, zwaan — hoe hou je 't uit... *ik* voel me poote niet van de kou....

DE ZWAAN. Kou is lekker, jò!... As me vijver tot an de bojem toeleit — hebbe me de meeste pan — dan make me glijbane tot an de kerk — en as de smerisse d'r asch over gesmete hebbe — make me 'n nieuwe — 'n keet, hoor!

JAN. Ik mot 'r niks meer van hebbe — glij jij is met krükke....

DE ZWAAN. Hoe kom-ie ook zoo verrekt-stom! Was in de boom blijve zitte....

JAN. Jij het 't voor 't zegge — as 'n smeris net om de hoek komt....

DE ZWAAN. As je d'r boven in was gebleve, had-ie je geen snars kenne make... Die benne ommers te stijf om je na te klautere....

JAN. En as ze tot de nacht beneje blijve loere — en je 'n tweede verbaal krijgt — je mot 'r maar is voor staan — naklesse is makkelek... Wat leg-ie nou met je olifanteslurf?... Zoek-ie wat?

DE ZWAAN. As je zoo hard praat, neme ze 'n schuiver, de smeerlappe, 't schorum....

JAN. Daar gaat nog 'n voren — en daar 'n blik... jessis wat 'n vette... Ik zou ze niet rauw motte slikke... Ik lus ze enkel gebakke....

DE ZWAAN. Hap... Hap... Hap...

JAN. En die goudvisch....

DE ZWAAN. Goudvissche breke me op, krijg 'k 't zuur van....

JAN. Bij de bakker staat 'n heele kom gouwe dieve voor 't raam....

DE ZWAAN. Al ha'k in geen dage gevrete!... Ze blinke je lijf door... Hap... Hap... Hap....

JAN. D'r ken ommers niks meer bij in je maag! Hèhèhè! Hèhèhè! Hèhèhè!....

DE ZWAAN. Jij lacht ook leelijk, zeg!

JAN. As ze bij mijn zoo in me boddie rondzwomme, braakte me hart tege me ribbe — je het 'r al meer as dertig in je slokdarm, hèhèhè... Je mot ze eerst d'r kop afbijte, langnek, anders raak-ie ze levend kwijt, hèhèhè!...

DE ZWAAN. Knap as d'r één 't flikt in de vijver werom te komme... Ze benne gepiept, hahaha!...

JAN (*angstig*). Pas op!... Pas op!... Smeer 'm in 't water!...

DE ZWAAN. Watte dan?

JAN. Pas op!... Hij zel je in je vlerke pakke!... Koescht! Koest, lamme hengst... Za-'k 'm 'n steen na z'n bast keile?...

DE ZWAAN. 'k Sta d'r wel tien! (*tot den denkbeeldigen hond sprekend*). Ja, of jij nou blaft en in me poote wil bijte — daar hè-'k lak an, groote brani!... De rot die bij me jonge wou komme, hè-'k doodgebeten — en jou — en jou... As je in 't water durreft, douw 'k je koppie onder — en as je op de wallekant 'n vuile streek uithaalt schiet 'k de wolke in... Met z'n staart tussche z'n poote kruipt-ie 'r vandoor... Dat het tande in z'n bek! Is-ie 'r bekaaid afgekomme, ja of nee, hahaha!...

JAN. Verdorie, wat kè-jij liege! De wolke in schiete! 'k Mot 't je zien doen! Je boddie is ommers veel te zwaar....

DE ZWAAN. Jij zel zoo kenne vliege over de boome

enne over de huize enne over de toren van de kerk.
Ik hè wel is 'n uurtje op 't kruis gezete, voor me
lol....

JAN. Op 't kruis van je vader z'n broek zel je meene,
opsnijjer....

DE ZWAAN... Nee, jò! Om de weerga niet, jò! Ik zat
op 't kruis van de toren — enne 'n pan as me
hadde! Al maar deur liete me vrind en ik de vissies
op de lui d'r teste in de kerk valle, haha!... Dan
zee de kosten: wat mot dat nou — enne zoo as-ie
na boven keek, kreeg-ie 'n baarsie op z'n snuit,
hahaha!... Toe is-die ze gaan bakke in de boter
en het 'r zich ziek an gevrete — enne z'n vrouw
kreeg de grate, hahaha!...

JAN. Zwaan — daar komt 'n bakkie achter de boome
— je ziet z'n lantaren al....

DE ZWAAN. As je me nou! Da's de maan, jò....

JAN. Geeft de maan zoo'n licht? Ken ommers niet!

DE ZWAAN. Niks as de maan — 'k ben d'r honderd
keere geweest....

JAN. Op de maan?

DE ZWAAN. Op de maan en op de sterre... As 'k
me in 't water verveel, vlieg 'k na de groene die je
daar ziet, of na die gele....

JAN. Bè-je op die witte ook geweest?

DE ZWAAN. Jessis, jò, duizend keere... As 'k geen

lol heb uit te vliege, komme ze allemaal na mijn in 't water. Dan hè-'k ze boven èn beneje....

JAN. Waarom breng-ie d'r dan niet wat mee?...

DE ZWAAN. Wat mot ik 'r mee doen? 'k Hè liever 'n vette paling... En van 'n kikker ben 'k ook niet vies....

JAN. Ik wou dat ik die gele met die groene randjes had — en die paarse — en die rooie — jessis, jessis, wat 'n rooie is dat — of d'r 'n kerel met 'n endje sigaar in 't donker ankomt! — en die witte — en die bleeke die zoo staat te miere of-ie uit zal gaan (*beweegt vaag de vingers in grijping*). 'k Ken d'r niet bij — ik ken d'r niet bij....

DE ZWAAN. En as je d'r wel bij kon — watte dan?...

JAN. Dan ging 'k — dan dee 'k — je ken d'r alles voor koope — wat je maar wil....

DE ZWAAN. Ken je met zoo'n ster kóópe — wàt je maar wil?...

JAN.... Al de sterre benne diamante — vraag 't me broer Jacob, die weet 't — en me moeder, die weet 't (*telt op de vingers in onwezenlijke tasting*). Een, twee, drie, vier, vijf — turf.... Een, twee, drie, vier, vijf — turf.... Een, twee, drie, vier, vijf — turf....

DE ZWAAN. Zit je ze te telle? Schei nou uit!

JAN (*glimlacherig voorttellend*). Een, twee, drie, vier....

DE ZWAAN. Je slaat die groene bij de maan over....

JAN. Had 'k al.... Vier, vijf — turf!... Hè! 'k Wor d'r draaierig van.... As 'k d'r bij kon zoo as jij! Wat zou 'k me zakke vulle — en me buis vol — en onder me pet.... Me haalde de takels uit de lommerd — en de meeldief kreeg z'n cente — en de schoenfrik — en me kochte 'n nieuwe kachel!

DE ZWAAN. Za'k je op me schoere tille, dan hoef-ie geen ladder te neme!

JAN (*op de knieën*). Kè jij me houwe? 'k Weeg, hoor....

DE ZWAAN. Tien zooas jij — as je zakke maar leeg benne....

JAN. Hù! Hù!... Wedde da-je me niet houwt?

DE ZWAAN. Dat doen ik. Hang is an me nek.... Daar ga je (*even zweeft Jan aan den nek der zwaan, dan laat deze hem weer los*). Hoe was-ie?... 'k Hou je zoo 'n uur lang.... Maar je zakke motte leeg.... Je zakke benne van lood....

JAN (*doende of hij z'n zakken ledigt — geheel zacht-rustig van gebaar*). Ken 'k dat hier op 't gras late.... Zalle ze 't niet moere?

DE ZWAAN (*den nek dicht naar het bed gebogen*). Ha'k geen gelijk?... Je het 'n oudroest-kelder in je zakke.... Wat mot je met spijkers?...

JAN. Gaat jou dat an!

DE ZWAAN. 'n Doossie lucifers — en 'n kattepul — en 'n verversmes, hahaha! Waar hè-je dat gegapt?...

JAN. Dat lieg-ie vierkant langnek! Van me broer gekrege.... Nee niet zoo dicht met je kop d'r op! Je

zou d'r je snoet an open hale (*den zwanenkop wegduwend*) Ga dan opzij!

DE ZWAAN. Het-ie daarmee gestoke?... 'k Hè plezier an me kindere, nou, nou!... Je ruikt 'r 't bloed an.... Da's me zoon (*klagelijk*).... Da's me oudste zoon.... Ik durf haast niet over straat te gaan.... Z'n hare hebbe ze geknipt — enne bleek as-die ziet — wit — wit — wit — komt 'r van as je de Schrift verwaarloost....

JAN (*moeilijk, altijd met onwezenlijk droomgebaar de hand langs het voorhoofd strijkend*). Klaag nou niet zoo moeder....

DE ZWAAN. Moeder?... Moeder — as 'k de zwáán ben!... Is je andere zak leeg?... Toe dan! As 't te laat wordt, schopt de smeris-van-'t-Park 'n kouwe drukte.... Me motte voor de morrege terug weze.... (*Jan ledigt z'n andere zak*). Is dat suiker?

JAN... Hèhè!... Hèhèhè! Dat ziet-ie voor suiker an, 'n brok krijt van de bovemeester....

DE ZWAAN. Komt-ie nooit leeg?... Veters, 'n eindje sigaar, 'n zuigleer.... Werkt-ie goed?

JAN. Je haalt 'r de klinkers mee uit de straat, as-ie lekker nat is.... Reddie!

DE ZWAAN. Dat lieg-ie!... 'k Zie nog kallebaste en 'n glazen knikker....

JAN. Wat hindere die?...

DE ZWAAN. As jij met mijn sterre bij de vleet ga plukke, verdij ik 't ballast te sjouwe..... Toe

smijt neer in 't gras.... De maan staat al boven de boome — enne 't waait 'n mierakel — de takke gane tegen mekaar tekeer of ze bakkeleie.... Lollig, hè? — as 'k daar me twee vlerke as 'n zeil opsteek, za-je me zien laweere voel spiet.... Rrrr!... Rrrr!... Rrrr!... Voel spiet! (*'t kind staat in het bed, den arm om den nek van de Zwaan*). Maar 'k waar-schouw je stil te blijve zitte en me vlerke vrijlate — anders valle me allebei hartstikke dood op de steene — en niemeer sterre laje as ik stouwe ken — enne oppasse je geen blare te brande — d'r benne d'r zoo smoorheet as gepofte kastanjes — enne je mond houe as me voorbij de zolderrame vliege, anders smijte ze natte pruime na je kop.... Enne as me strakkies na beneje komme — je zakke pot-dicht, hoor — potdicht!... D'r benne d'r bij, die na de hemel terugschiete eer je d'r an denkt — nog gauwer as 'n urret uit 'n urreteblazer.... Nou met 'n anlopie op me nek springe....

JAN. Ken niet met me slappe beene — daar hè-'k geen fut meer in....

DE ZWAAN.... Dan zal ik bukke.... Nou? Durref-ie niet?

JAN. De maan kijkt zoo nijdig.... 'n Kleur het-ie of-ie de smoor in het....

DE ZWAAN. Kring om de maan kost 'n traan.... Veruit!

JAN. Za-je zachies an?... Ze holle of ze achterna worde gezete — de sterre — de diamante....

DE ZWAAN. Dat lijkt maar zoo, jò!... Dat benne de

wolke, die d'r vandoor jage (*de harmonica bij den buurman klinkt zeer verwijderd*). De wind gaat te-
keer, hoor! Jassis, wat huilt-ie om de hoek van de
gracht.... As 'k nou stil in me vijver ga legge,
drijf 'k af as 'n praam die van z'n touw los is ge-
raakt.... Bang hoef-ie niet te weze... 'k Hè d'r
nog nooit een late valle....

JAN. Die lamme maan kijkt zoo vuil....

DE ZWAAN. Smijt 'm 'n steen na z'n snoet, dat 'r 'n
barst in komt....

JAN (*angstig*). Zachies, zwaan — d'r ken 'n klabak
achter de boome loere.... 'k Mot komende week
voorkomme.... Wat danse de boome.... Wat 'n
lichies in de huize.... Wat maak jij 'n lucht met
je vlerke.... Wat geve die sterre dichtbij 'n hette,
'n hette....

DE ZWAAN. Nou ga 'k vaart zette — nog harder as
de elektrieke tram — nou gane me voorbij 't kruis
op de kerk — daar zitte duifies — dàt benne alle-
maal schoorsteene — dà's de pijp van Sien d'r
febriek — dàt benne de vlagge van de koningin —
dà's de vlag van de sigarenwinkel — pieng — pieng
— geef me d'r van de twaalef! — dàt benne de
strate en de lantares — dàar wone juillie... Rrrr!...
Rrrr!... Rrrr!... Nou steek 'k me vlerke op, hoef
'k geen slag meer te doen, drijf 'k op me vet...
Plukke, jò! Plukke! Me benne 'r.

JAN. Ik kan nog niet zien... Zoo'n boel licht tegelijk...
zoo'n boel (*hij tast glimlachend*).

TWEEDE AFDEELING.¹⁾

(Hetzelfde tooneel van het eerste bedrijf in schemer gehouden.
Door het open tuimelraam plast fel-rosse schijn).

Eerste Tooneel.

JAN, DE ZWAAN, DE MENIGTE.

JAN (*de trap afglijdend, driftig tegen de menigte buiten, wier voeten en beenen uitsluitend zichtbaar zijn*).
Nee!... Nee!... Ik verdraai 't!... Je krijgt 'r niet één meer... Vier hebbe me d'r te grabbele gesmete, waar zwaan?... Me komme d'r ook niet met stele an!... Maak niet zoo'n verroeste oploop voor onze stoep... Loop deur!... As je z'n pink geeft,

-
- 1) Het is wenschelijk dat bij Jan's laatste woorden in I 't licht geleidelijk dooft, het tooneel even duister blijft en de droomhandeling vervolgens zonder pauzeering worde voortgezet. De bedoeling is een stuk zònder interruptie. Daar het te betwijfelen valt, of het tegenwoordig publiek deze proefneming verdraagt, mag men tusschen I en II pauzeeren, mits de zaak op de programma's toegelicht worde. Het geheele spel in II zij onwerkelijk en geschiedend als in de koortsige verbeelding van het kind. De Zwaan moet door een kinderstem gezegd worden en bewege zorgvuldig mede.

4 Aug. 1907.

neme ze je heele poot... Hè-'k 't je niet veruit
gezeid?... Toe, langnek, blijf niet buiten, schiet de
trap af, dan doe 'k de klink op de deur!...

DE ZWAAN (*z'n kop door het venster stekend*). Da's me
de trap wel... Mo'k me zwemvlieze opehale?...
'k Hè liever frische lucht. (*nijdig*) Jessis mensche,
dring toch niet zoo! Je staat haast op me veere!
'k Mot me vlerke langer as vedaag gebruike (*hij
zwaait de vleugels — de menschen wijken een weinig
achteruit*). 't Is godbeter schande!.... Toe nou,
juffrouw: je hangt met je rokke op me staart!...
'k Bijt je zoo in je kuite, aap van 'n jongen! Wat
zè-je me daarvan?... 't Is om de duvel in te krijge!
Smijjt ze d'r nog één toe door 't raam, Jan — anders
loope ze me onder de voet....

JAN (*z'n zakken doortastend*). Ik dank jou — laat ze
d'r zellef gaan plukke! (*naar omhoog wijzend*). Stomme
bliksems, de heele hemel zit 'r vol van, zoo plentie
as je niet berrege ken, waar zwaan?... Ik hè d'r
nog krap 'n dozijn in me zakke... Morrege gane
me weer... Morrege zel 'k nog is strooie as me
werom komme... As je op me zwaan trapt, gooi ik
je dood, platvoet! Je hiele komme je kouse deur!...

STEM UIT DE MENIGTE (*klagend*). Me kenne 't zoo
best gebruike, Jan! Kom nou, jongen! 'k Hei niet
te vrete....

TWEEDE STEM (*smartelijk*). De heele week hè-'k as 'n
hond gesappeld — je ken me toch — ik ben de juffrouw
van 't mangelhuis — de blare berste an me poote...
As 'k me huur niet betaal wor 'k op straat gezet....

DERDE STEM (*driftig*). Deelee zel je! Deelee zel je, snot-neus! Waarom hij alles — wij niks?

DE ZWAAN. Is 't gedaan met dat dringe? 'k Waarschouw je as 'k uit me slof schiet!...

VIERDE STEM. Jan — ik ben uit de snoepwinkel! Jan — ik hei je altijd apeneute verkocht — en van de pollekebrokke krijg 'k nog 'n cent die je me brenge zou!... Geef mijn d'r zoo'n kleine....

VIJFDE STEM. God zal je zegene, Jan... ik ben al vier maande zonder werrek — vier maande, Jan!

JAN. Dan motte juillie zelf gaan plukke — ik zweet 'r nog van....

DE ZWAAN. Geef ze d'r een — dan raakie de hurrie kwijt! De heele gracht is zwart van de mensche... De tram kan d'r niet deur... Jessis, Jessis — de brug zwiept d'r van... Je mot de overkant zien... Jonges klim niet in de lantares! Mot je je nek breke? Welja, 'k zou me vlerke as 'n vloermat gebruike! Bè-je wel wijs, meid? Denk-ie dat eksterooge geen zeer doen... oe, oe!...

TWEEDE STEM. Jan, Jan, luister nou is!

DERDE STEM. Oppasse! Daar komt de bereje politie....

VIERDE STEM. Laat je niet ondersteboven rijje! De politie!... Stoot me niet in me ribbe! Mot 'k onder de paarde rake! (*De beenen van een paard en de sleep van een sabel worden zichtbaar*).

AGENT. Achteruit! Achteruit!... Motte d'r ongelukke

van komme? Wat is d'r an 't handje?... Wat mot die zwaan hier?...

DE ZWAAN (*nijdig, met opgeheven vleugels*). As je knol op me lijf trapt, leg 'k z'n ooge dicht!...

AGENT. Wi-jij maar is mee na 't bureau gaan? Jij hoort hier niet! Veruit!

JAN. Meneer de agent, da's mijn zwaan — is met me sterre weze plukke an de hemel....

AGENT. Deurloope mensche, of me slaan d'r op in!... De straat mot vrij blijve... Is die zwaan van jou?... Dan mag die niet los op straat loope.... Is me dat 'n gedonder!... Achteruit! Achteruit!...

DERDE STEM. Jan-van-de-kruier het sterre gestole — z'n zakke vol! As dat maar måg!

AGENT. Hou jij d'r me paard is vast, jongen! Dan zalle me zien (*springt van het paard, bukt naast de zwaan voor het tuimelraam*).

Tweede Tooneel.

RIKSVELDWACHTER, JAN, DE ZWAAN, MENIGTE.

VELDWACHTER (*op handen en knieën*). Bè-jij an 't moere geweest?

JAN. Nee, hoor!

DE ZWAAN. Sterre benne vrij!

VELDWACHER. Jòu wordt niks gevraagd -- maak da-je oprukt!... Jij hoort in je vijver....

DE ZWAAN. Hahaha! Ik lach me de bult van de schoenfrik. De mensche staan na je leere zitwerk te kijke! (*met z'n snavel den rug van den veldwachter rakend*). Je lijkt 'n fuik, hahaha!

AGENT. Mot 'k verbaal opmake?...

DE ZWAAN. Water en brood lust ik gráág!

AGENT. Niet zoo dringe, mensche!... Je douwt me 't raam door!... Haal jij je zakke is leeg!

JAN. Eén mag-ie d'r kijke, wat zwaan?... Die hou 'k zoo tusschen me vingers.... Da's 'n witte. (*de witte ster doorlicht z'n handen.*) Daar kè-je de halleve gracht voor koope, hè zwaan?... Da's 'n kanjer van 'n steen, haast as 'n kei zoo zwaar....

VELDWACHER (*zacht-gebluft*). Geef is op — laat is voele....

JAN. An me kouwe zool!

VELDWACHER Je krijgt 'm werom, Jan!

JAN. Nee hoor!... Ik hou 'm vast (*dichter op den veldwachter toegaand, belicht hij diens gelaat met de wit-lichtende ster*). Hù!... Daar zet je oogge bij, hè?...

VELDWACHER (*zacht*). Da's 'n wonder! Da's 'n wonder... Zóo groot het de koningin ze niet.... 'k Wor d'r blind van — da's machtig.... Hè-je 'r meer zoo?...

JAN (*pralend*). Twee zakke vol! Poppetje gezien?
Kassie dicht! (*steekt de ster in z'n zak*). As je me
zwaan vraagt, neemt-ie je mee, wat zwaan?

DE ZWAAN. Daar ken-ie na fluite!...

VELDWACHTER. Waarom hem wel, mijn niet?

DE ZWAAN. Jij het 'n knol om op te rijje — 'n knol
met viér poote — ik hé d'r maar twéé....

VELDWACHTER. Me paard reikt niet an de hemel....
Me paard ken me geen stërre geve....

DE ZWAAN. Dan geeft-ie je wat anders... Daar komt
't al... Hou je dop op — 't regent vijge, hahaha!...
Trap d'r niet in, mensche!... Hahaha!...

VELDWACHTER. Jan!... Jan!... Jan, wees jij wijzer...
Met je zwaan ken 'k niet prate... Voor jou leit wat
in 't vet... Je het de spiegelruit van de horloge-
winkel met 'n steen ingesmete, toe je rooie Gijs wou
rake....

JAN (*angstig*). Hij het mijn met z'n spanriem 'n lik
gegeve, de stiekemer!...

DE ZWAAN. En de meide trekt-ie an d'r vlechte....

VELDWACHTER. Praat 'k met jóú?...

DE ZWAAN. Toch zal 'k't zegge — Jan is me vrind!...

JAN. As-die 'n muis het gevange, bindt-ie 'm an 'n
end garen — en de vliege knipt-ie d'r vleugels af....

DE ZWAAN. Mijn most-ie 't flikke!...

JAN. Jij laat je toch ommers ook niet op je falie geve?...

VELDWACHTER. Je mag niet met steene smijte — en voor de ruit bè-je d'r gloeiend bij — dat hei-je op 't bureau gehoord... Al kruip-ie nog zoo onder de bedstee, méé mot je na 't rooie dorrep — met hand-boeie zoo dik as me knuist....

JAN. Hoor-ie dat, zwaan?

VELDWACHTER. 't Zou wat moois zijn, as me de ruite van de horlogewinkels stuk liete gooie!... Daar kè-je van luste....

JAN. Hoor-ie dat, zwaan?...

VELDWACHTER. Over de twee honderd gulden kost-ie as me weinig rekene....

JAN. Hoor-ie dat, zwaan?...

VELDWACHTER. En gezien hè-'k 't met me éige ooge...

JAN. Mot jij dan ook àlles verraje?

VELDWACHTER.... En nou weer sterre van d'r plaats hale — jij groeit voor de galg op! (*tot de zwaan*). En jou ken 'k ook!

DE ZWAAN. As me in de vijver zwemme, benne me allemaal eender....

VELDWACHTER. Ik weet hoe je hiet!

DE ZWAAN. Hahaha!

VELDWACHTER. Lach jij maar — je zel d'r van luste!...
'k Onthou je!... Je het 'n streep op je kop....

DE ZWAAN. Me benne eender — me broers en me
zusters — d'r loopt bij allemaal 'n streepie door.

VELDWACHTER (*op de straat over de zwaan neerzittend
en met de vinger dreigend*). Onthou je dag en je uur,
witkop! Magge wij 't late passeere as de spiegelruit
van de horlogemaker — 217a, voorbij de melkboer
— an gruzelemente gaat?... D'r was 'n barst in
zoo groot as me sabel. Toe kwam ik achter 'm an —
enne toe zee ik: ga jij maar is mee — enne toe hebbe
me z'n vader op 't bureau late komme — enne die
het 'm op z'n donder gespeeld dat 't klapte — maar
de horlogemaker van 217a zee: daar ben ik niet
mee gehollepe. *Ik* mot de eed aflegge voor de heere
van de Rechtbank — mot ik dat niet?...

DE ZWAAN. Dat mot je — dat mot je....

VELDWACHTER. Z'n broer het zes volle maande rats
enne gort enne mik....

DE ZWAAN.... 'k Wou dat ik 'n bakkie kreeg....

JAN. Zal 'k d'r hem een? (*krijgt de witte ster aarzelend
uit den zak*). As die zeit dat-ie niks het gezien?...

VELDWACHTER. Machtig... Machtig... Je ken d'r bij
leze... De vonke spatte d'r uit... Sta stil beroerde
hengst... Hij schrikt 'r werachtig van... Hè-'k nog
is gehad op de Amstel toe 't vuurwerk was... Pas
op jonges — hij slaat achteruit tegen je schene....

DE ZWAAN. Je mot 't zellef wete, Jan — ik verdraaide 't!... Hònderd ruite kè-je d'r voor stuk smijte....

JAN. Me moeder het zoo gehuild, zwaan, toe ze Jacob kwamme hale....

DE ZWAAN. Die huilt ommers toejoer! Vanmiddag toe jij brood bracht, stong ze ook achter je wagen te blerre... Mot je daarvoor zoo'n smeris-met-'n-paard-tusschen-z'n-beene, 'n steen van duizende guldies geve?...

VELDWACHTER (*in bewondering*). Potverdikkie! Potverdikkie!... 'n Wonder... 'n Wonder... Me knoope glimme d'r van as katten-oogen... Ha'k niet kenne droome... Krijg 'k 'm, Jan?...

JAN. Zal 'k, zwaan?

DE ZWAAN. As-die zeit dat-ie niks het gezien....

VELDWACHTER. 'k Zel 'm op me helm steke — 'm elke dag poese....

JAN. Hoef 'k niet te zitten?... Zel je an de heere zegge, dat 'r al 'n barst in de ruit was?...

VELDWACHTER (*de handen uitstrekkend*). Dat zal 'k.

JAN. Dat ik 't niet gedaan heb?

VELDWACHTER. Dat zal 'k.

JAN. En da-me geen boete hoeve te betale?

VELDWACHTER. Dat zal 'k.

JAN (*haperend*). Daar dan....

VELDWACHTER (*de ster gretig grijpend*). Potverdikkie... Potverdikkie (*wrijft haar op met z'n mouw*). Of d'r 'n dievelantaren in zit (*verwoed tot een aantal grijplustige handen van de menigte*). Blijf d'r af met je poote, tuig, schorum!... Mo'k me lat gebruike? (*tot de zwaan*). Daar zou je 'n moord voor doen — da's om bij te griene — 't water loopt 'r van uit je ooge (*tot de weer grijpende handen*). Poote thuis! 'k Waarschouw je! Pas op, juffrouw: gister hè-'k je pas bekeurd voor je kleeje kloppe na bezette tijd... En jij ook: jij staat onder toezicht da-je je man het wille vergeve... En jij: bè-je alweer zat? Mo'k je as 'n meelzak meeslepe, beroerde hondemepper! D'r af met je kromme vingers! (*hij slaat de hand aan 't gevest van z'n sabel — zij wijken grommend achteruit*). Nee Jan, jij hoeft niet bang te weze — jij krijgt me endje sigaar. Neem an — je ken 'm rooke — 't is d'r een met 'n bandje van de mejoor....

JAN. Hij 's nog zoo nat....

VELDWACHTER. Dan droog-ie 'm an je kiel (*bevestigt de ster op z'n helm*). Potverdikkie! As me kammerade nou niet voor me anslaan (*zet de helm op*). Hoe doet-ie?

DE ZWAAN. Of-ie zoo van 'n heilige-prent vort ben geloope....

VELDWACHTER (*tot de handen*). Voor 't laatst hoor! Deurloope! Deurloope! (*trekt z'n sabel*). Achteruit, potverdikkie!... Achteruit as ik 'n ster op me kop heb! (*tot de zwaan*). Hou jij me hengst is vast, dan

ga ik de boel schoonvege!... (*staat op, springt op het paard — de beenen der menigte wijken geheel*).

DE ZWAAN. Hahaha!... Hahaha!... Wat 'n stomme klabak... Nou kenne ze overal de laje lichte enne de slote forseere... 'n Uur in de wind zie je 'm ankomme! 'n Smeris met illemenaasie! Hahaha! Je lacht je 'n kriek!... Ze holle 'm achterna de heele gracht af, om 'm vuur voor d'r segare te vrage! Hahaha!... Straks valt-ie met z'n knol op 'n zolder-schuit! Je zel d'r van beleve! 'k Hou me buik vast, hahaha! (*zich naar Jan keerend*). Scheelt 'r wat an?...

JAN. 't Endje stinkt zoo... Puf!... 't Zweet breekt me d'r van uit... Lijkt wel 'n vetkaars... Puf....

DE ZWAAN. Zuig 'r dan niet op, jò!... Daar hè-je de schoenfrik... Nou! Mot 'k schoensmeer an me schoone veere krijge?...

Derde Tooneel

SCHOENLAPPER, DE ZWAAN, JAN.

SCHOENLAPPER (*voor het raam bukkend*). Vollek!

JAN (*bij de tafel, bezig z'n zakken in de la te ledigen*).
Kom-ie om cente?

SCHOENLAPPER (*angstig-starend*). Jëssis-mierande, jò, d'r leit vuur in de la van de tafel! Mot je de boel in brand steke! Brááánd! Brááánd!...

DE ZWAAN (*hem in de zij porrend*). Hou je bek! Je schreeuwt de kindere wakker!...

JAN (*de lade toeschuivend*). Hèhèhè!... Dat noemt-ie brand as-ie diamante ziet... Hei-je de schoene van vader en Jacob meegebracht?

SCHOENLAPPER. Of 'k wàt?...

DE ZWAAN. Of-ie de schoene mee het gebracht?...

SCHOENLAPPER. As 'k duite krijg ja — as 'k ze niet krijg néé....

JAN. Kom d'r in, schoenfrik!

SCHOENLAPPER. D'r in komme ken 'k — maar op me buik schrijve doe 'k niemedal meer....

DE ZWAAN. Jouw buik zit op je rug, hahaha!

SCHOENLAPPER. Verkoop je flauwsies an je soort! An jòu valt geen droog brood te verdienel!

DE ZWAAN. Of ik 't ken hellepe, da'k zonder kouse en schoene an in de hemel kom!

SCHOENLAPPER. Dàt most 'r bij komme — 'n blikiesvreter in de hemel!... Hoor je 'm Jan?

DE ZWAAN. Me zalle zien wie d'r eerder is — jij of ik! Hahaha! Hij denkt dat ze hèm noodig hebbe — hoor-ie Jan?... In de hemel rake de schoene niet stukkend — daar loope ze op d'r bloote voete....

SCHOENLAPPER. As ze d'r mijn niet, noodig hebbe, leelijke eend....

DE ZWAAN. Hahaha! Eend zeit-ie....

SCHOENLAPPER.... Gans dan....

DE ZWAAN. Hahaha! Gans zeit-ie.... Dat weet nog niet eens 't onderscheid tusschen 'n gans en mijn! Ik ben de zwaan uit 't Vondelpark, schoenfrik!

SCHOENLAPPER. Nou, as ze mijn in de hemel niet noodig hebbe: jòu zeker niet!...

DE ZWAAN. Mijn niet?... Mijn niet?... Hoor je die, Jan?... Ik zit bij de troon naast onze lieve Heer met allemaal andere witte zwane — en as 't geen zwane benne, benne 't blomme — enkel zwane en blomme — da's de hemel. Schoensmeer en pik — en zole en achterlappe kenne me d'r niet — die motte in de gang blijve — die worde niet binnen gelate....

SCHOENLAPPER. Kles maar!... Dat mot 'k eerst zien... 'n Zwaan in de hemel, hèhèhè.... Hèhèhè!... 't Is 'n historie! Geen cente om 't lapwerk te betale — en 'n eend 't hoogste woord....

JAN. 't Is geen eend — 't is me zwaan!... Kom de trap af, dan krijg-ie 'n steen! (*schuift de la open — het licht breekt door de spleet*). Da's me geldla — dat benne me cente die blinke....

SCHOENLAPPER (*laat z'n bundel schoenen vallen*). 'k Waarschouw je, Jan, d'r komt brand van....

JAN (*een groene ster in de hand nemend*). 't Benne sterre, frik!... Die komt van dicht bij de maan! En die krijg jij, as vader z'n schoene en Jakob z'n schoene goed gemaakt benne.... Laat is kijke...

SCHOENLAPPER (*geen oog van de ster af*). Moeder Maria.... Moeder Maria.... Is dat voor mijn?

DE ZWAAN. Eerst de zole nakijke, Jan!... Of ze genaaid benne en niet gelijmd — en of 't geen bordpepier is!...

JAN. Waar benne de schoene?

SCHOENLAPPER. Weet 'k niet.... Die diamant brandt in me kop....

JAN (*de ster onder z'n kiel stoppend*). Zoo hè-je d'r geen hinder van.... De schoene van vader!...

SCHOENLAPPER (*zoekend*). Een paar en nog 'n paar! De halve nacht voor opgezete.... Was haast geen lappe meer an... en d'r stong nog drie twee en dertig half....

JAN (*de zolen met de ster belichtend*). Nou dan benne me kiet (*geeft de ster aan den schoenlapper, die beduusd aan de tafel neerzit*).... En voor moeder maak je de toffels....

SCHOENLAPPER (*dwazerig over den steen heen glimlachend, zet z'n bril op*). Allemachtigste God wat 'n zwaarte.... Daar ken 'k bij lappe zonder olie in de lamp.... Ze schijnt door me hande heen.... Ze lacht tegen me.... Hèhèhè! (*droogt z'n oogen*). Allemachtigste God — da's de ster van Bethlehem — Jan!... Jij het de ster van Bethlehem teruggevonde (*z'n handen aan z'n rooden zakdoek schoonwrijvend*) Die mag 'k niet met me smerige hande vasthoue — daar mot 'k me voor reinige.... Prachtig! Prachtig!...

As dat me vrouw had beleefd — en me dochter — en me kleinzoon, die in 't pothuis bediend zijn geworde — weet je Jan: hoe je stong te kijke na 't kisse?... Hèhèhè!... Da'k dàt zie voor me dood! Dat God me beloont voor 't nakomme van de geboje — de geboje — de geboje, zwaan....

DE ZWAAN (*knikkend*). Boven al bemin éénen God — Ijdelijk zweer nog spot....

SCHOENLAPPER. Vier den heiligen dag des Heeren — Vader en moeder zult gij eeren....

JAN. Met wil of met werken sla niemand dood — Doe geen overspel of onkuischheid snood....

DE ZWAAN (*knikkend*). Wacht u voor stelen en onrechtvaardig leven — Gij zult geen getuigenis der valschheid geven....

SCHOENLAPPER. Begeer ook niemands echtgenoot — Noch iemands goed, 't zij klein of groot. Amen....

DE ZWAAN. Amen.

JAN. Amen.

Vierde Tooneel.

DE VORIGEN, DE BAKKER, SIEN.

SIEN (*tot de zwaan buiten*). Kischt! Kischt! Wat mot je!... Kischt!... Geef 'm 'n trap, bakker!

DE BAKKER. Ga je?...

DE ZWAAN (*de vlerken in verweer*). As je 'n poot na me uitsteekt... Hij ruikt na de zure gist, Jan, da'k 'r misselijk van wor....

JAN (*tot den schoenlapper*). Doe 'm weg! Doe 'm weg!... Da's de bakker (*de schoenlapper steekt de ster in een van de schoenen*).

SIEN (*de trap af komend met den bakker*). Hij laat nog geen hâlf pannebrood los, moeder....

DE ZWAAN. Kom-ie dat nou pas zegge?... Bè-je tòch na 't vuurwerk geweest? Ha'k je zoo verboje....

SIEN (*angstig*). Hij het zoo lang staan klesse, moeder (*nijdig*). Snij uit lamme zwaan! 'k Schrik me kepot van me móéder... Wat hè-'k met jou te make? (*tot den bakker*). Of jij me nou naloopt — tekort zalle me je niet... — me hebbe je àltijd betaald as me 't hadde....

BAKKER (*op 'n tree van de trap neerzittend*). As me 't hadde... As me 't hadde... Vier gulde vijf en negetig...

SIEN. Dat lieg-ie. Jij schrijft toejoer met dubbel krijt....

DE ZWAAN. Ken niet. 't Krijt stopt-ie in z'n meel!

BAKKER. As 'k jou nog is hoor, krijg je me slof na je bast!... 't Staat in me boekie. Me boekie liegt niet....

DE ZWAAN. Jij zooveel meer....

BAKKER (*verwoed dreigend*). Mot me slof d'r an! (*leest*).

Drie weke — da's een en twintig dage anderhalf panne — da's drie gulden negen en negetig — en veertien roggemikke....

JAN. Lieg-ie... 'k Hei ze elleke dag geteld — tweemaal benne me met cente gekomme....

BAKKER. 'k La-me nog geen krùmmel afstrijje — vier gulden vijf en negetig bij mekander... En nou blijf 'k hier zitte to'k me cente gebeurd heb....

DE ZWAAN. As 't an mijn lee, liet 'k je blare zitte....

BAKKER (*naar z'n slof tastend*). Je het 't gehoord!

DE ZWAAN. Hahaha!... Laat 'm zitte, Jan, dan vreet ik terwijl z'n kom met goudvisschies leeg....

BAKKER (*snel opstaand*). Je mot 'r is an komme! (*stapt vlug de trap op, grijpt achter de onderdeur, zet zich weer op de tree met een goudvisschenkom*). Zoo. Al duurt 't 'n verreljaar: de cente van de een en twintig maal anderhallef pannebrood en van veertien roggemikke — vier gulden vijf en negetig — vier gulden vijf en negetig....

SCHOENLAPPER. As ze nou toch fassoenlijk benne, de mensche van de kruierij — wat zet jij ze dan 't mes op d'r keel....

BAKKER. Waar bemoei jij je mee? Van jou krijg 'k ommers óók over de gulden?... Fassoenlijk! Fassoenlijk! De mensche van de kruierij! 'n Zoon die die zes maande gezeten het — 'n dochter die de manne anhaalt....

SIEN. Jou dan toch niet, rooie sproetekop!... 'k Hei je nog straks 'n lik motte geve....

BAKKER (*bulderend van 't lachen*). Hahaha! Hahaha! As 'k op je stoep loop te fluite, kom-ie toch as de hondjes! Hahaha! As 'k maar fluit (*tracht in z'n lachen te fluiten*). As 'k maar fluit....

JAN. Ga van de trap af, bakker — d'r ken niemand deur....

BAKKER. Nooit van z'n leven.

JAN (*tot de zwaan*). Zal 'k 'm de rooie geve?

DE ZWAAN. Die groote rooie an de meeldief voor meel met krijt....? (*de bakker werpt z'n slof, die op het bed terecht komt*). Mot 'k je 'n tand met soldeer uit je bek slaan?...

BAKKER. Spuug jij 'n ander op z'n vessie! Met de mensche hè-'k genoeg last! As de beeste nou ook nog beginne — waar of niet, goudvisschies? — ken 'k de blinde voor de rame hange (*sarrend*). Vier-vijf-en-negetig... Vier-vijf-en-negetig... Vijf gulden min vijf kopere cente....

JAN. Zal 'k 'm de rooie van naast de melkweg?

DE ZWAAN. Van naast de melkweg?... Toe maar!... In elleke pint melk giet-ie d'r tien water... Ik bemoei me d'r niet mee... As je d'r zoo mee om-springt — een an de smeris — een voor zole en achterlappe — hou je geen kiezelsteen over....

JAN. Wat mot 'k dàn?

DE ZWAAN. Voor de rooie mot-ie de vier-vijf-en-negetig verrekene enne twéé jaar lang èlleke dag zes pannebrooje bringe èn twee roggemikke èn 'n snijkoek met kandij en sukade... Boter bij de visch: op slag vóór-ie 'm in z'n hande krijgt — een honderd brooje voorschot, tien roggemikke en tien snijkoeke met kandij en sukade....

JAN. Hù!... Daar komme we niet door!... Daar ete me ons verstoppinge an....

DE ZWAAN. Hindert niet eens in 't jaar!

BAKKER. Vier-vijf-en-negetig!... Vier-vijf-en-negetig (*tot Sien*). As je me 'n smàkker geef, zoo as an de jongen van de stikkedoor, trek 'k 'r 'n pannebrood af....

SIEN. Ik lust geen getrouwde manne....

BAKKER. Manne... panne... manne... panne, hahaha!

JAN (*bij de tafella*). 'k Zel je 'n diamante steen late kijke (*het licht schemert door den spleet*).

BAKKER (*verrast opstaand en de kom op tafel neerzettend*). Dekfels — dat lijkt Bengaals!

JAN (*de roode ster in de hand*). Geef jij daarvoor twee jaar lang....

DE ZWAAN. Drie jaar — twee is niemedal....

JAN... Drie jaar lang elleke dag zes panne, twee roggemikke en 'n Groninger koek met kandij en sukade?...

DE ZWAAN. En 'n Berliner bol dadelijk en honderd brooje dadelijk as 'k gezeid heb!...

SIEN. Jessis wat 'n steen!

SCHOENLAPPER (*de zijne uit den schoen kriegend*). De mijne is groen — groen as koper — groen as gras.

BAKKER (*verbaasd*). Christenezielen!... Waar vin je die?... Is-ie ècht?

JAN. Hoor je 'm, zwaan — of-ie echt is — of-ie echt is?...

DE ZWAAN. Hij denkt dat onze lieve heer zoo de sterre vervalscht as hij 't meel, hahaha!

BAKKER. Mag ik is wege?

JAN. As me gek benne — eerst de honderd panne voorschot....

BAKKER. Snijdt-ie ruite stuk?

JAN. Zien? (*springt op het bed, wrijft de ster langs een ruit, die in scherven ineenzakt*). Is-ie echt?

SIEN (*bij de la*). Legge d'r meer in?

JAN (*heftig*). Laat 'm dicht — anders vliege ze na de hemel!...

DE ZWAAN. Wat doe je ze ook uit je zakke in de la te legge!...

JAN (*voor de la geposteerd*). Je zweet 'r nog al niet van!... Afblijve hoor!...

BAKKER. Christeneziele!... 'n Rooie en 'n groene steen.. As-ie werachtig echt is, werachtig... dan geef 'k je

d'r 'n nieuw goud-tientje voor, splinternieuw!...

SCHOENLAPPER. Hèhèhè!...

BAKKER. Wat lach-ie, bult?

SCHOENLAPPER. Ik geef d'r hònderd nieuwe, duizend, tien duizend.... De lommerd schiet 'r meer op....

SIEN. Geef 'm mijn, Jan — voor 'n brosch....

JAN. Jij ben van de febriek vortgebleve — jij mag d'r enkel na kijke, waar zwaan?

DE ZWAAN. Drie jaar lang, as 'k gezeid heb....

JAN (*tot den bakker*). Graag of niet?... En honderd brooje daalijk!

BAKKER (*enkel oog voor den steen*). Me heele winkel mag-ie leeghale — de pannebrooje — de hardgebakke-duitsche — de kedetjes — de pijn-de-luksjes — de beschuite — de berliner bolle — de krakeling — de appelbolle — de snijkoeke — de moppe.... Maar eerst in me éige hande 't gewicht voele....

JAN. Mag dat, zwaan?

DE ZWAAN. Tien telle — langer niet!

BAKKER (*de ster uit Jan's handen nemend*). Of 'k zoo in me oven kijk — of-die an 't smelte is! — of je bloed ziet....

DE ZWAAN. As je 'm nog langer kneedt wordt-ie allerhande....

SIEN. Hou 'm is hier bij me hals, bakker (*slaat de tippen van haar jak weg*).

BAKKER. Of je in de zon leit te baje — of je kin in de rooie was zit (*de ster op z'n hand leggend*). 'k Ken d'r 'n ring van late make bij de goudsmid.... 'k Ken d'r an me horlogieketting hange.... Christeneziele... 'k Ken d'r op me das steke, hahaha!...

DE ZWAAN (*'n goudvisch opvangend dien Jan 'm toewerpt*). Hap!.... Smaakt na de gist....

BAKKER. As 'k daarmee in de kerk zit, zel de domenee in z'n woorde blijve steke — en de diakene — de diakene zelle niet wete wat voor tekst....

DE ZWAAN (*een goudvisch vangend*). Hap! Hap!... Of 'k 'r weer van zel spoege?... Hap! Nou lust 'k niemeer....

SCHOENLAPPER (*tot Sien*). Nee je krijgt 'm niet! Nee, nee, nee! (*bergt de groene in zijn zak*).

DE ZWAAN. Meeldief, de tien telle benne om....

BAKKER. Effen nog....

JAN (*de ster afnemend*). Houe mag-ie 'r, voor drie jaar lang....

DE ZWAAN.... Zes panne per dag èn twee mikke per dag èn 'n snijkoek per dag....

BAKKER. En honderd derek?

DE ZWAAN. Op slag!

BAKKER. As 'k 'r zooveel in me kar heb — 't is me

nog al niks — honderd — honderd... *(loopt de trap op, gaat achter de onderdeur)*. Wie pakt 'r an?....

JAN. Ikke!... Ho!... Ho!... Schrijf jij is op, schoenfrik....

SCHOENLAPPER. Ik hei geen papier... Mag 't met krijt op de zool van de laars?

JAN. As je 't maar sekuur doet... Je weet hoe-ie de mensche loere draait....

BAKKER. Nou dan! Me arrem is geen uithangbord!

JAN *(tot Sien)*. Ho!... Ho!... Nog niet! *(kijkt in de ladenkast)*. Daar kenne ze niet in.... Zelle me ze op jouw bed legge?

SIEN. Eerst 'n ouwe krant... Daar!

JAN *(de brooden van Sien, die halfwege de trap staat, aannemend en in de achterste bedstee leggend, koortsachtig vlug op en neer loopend)*. Een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, acht, negen, tien... *(de brooden verdwijnen in de bedstee; zij vegen zich àllen het zweet van het voorhoofd)*.

SCHOENLAPPER *(tellend)*.... Twintig... Dertig... Veertig... Vijftig... *(hij geeft met het stuk krijt streepjes)*.

DE ZWAAN. Me benne op de helft.

JAN. 'k Zweet as 'n sleepersknol *(zij vegen zich weer àllen het zweet van het voorhoofd)*.

BAKKER. Vijf tegelijk — en nog is vijf....

SIEN. Je ken ze beter as kaze opgooie. . . .

BAKKER. . . . Een en zeventig, twee en zeventig. . . .

DE ZWAAN. . . . Dat lieg-ie. . . . Een en zestig. . . .

BAKKER. . . . Een en zestig — twee en zestig. . . . drie en zestig. . . . leeg is de kar. . . . De rest krijg je morrege vroeg — dan benne ze verscher. . . .

SIEN. Hoe ken ik d'r nou in?

JAN. Hù! . . . Dan vreet je je d'r doorheen, as in de berreg van rijstebrei. . . .

BAKKER. En me steen?

JAN. Haal 'm maar van de tafel. . . .

SIEN (*bij de lade*). D'r legge d'r nog wel tien!

DE ZWAAN. Jan pas op de la!

SIEN (*nijdig*). Sta jij toch niet alles af te loere, lamme hinkepoot. . . . Daar! (*trekt het gordijn voor de ramen dicht*).

JAN. Wat mot dat nou?

BAKKER (*nijdig*). Da's 'n andere ster. . . . Je het 'm ver-ruild! (*haar langs de goudvisschenkom strijkend*). Glas snijdt-ie niet eens! . . . Jullie benne flesschetrekkers, oplichters, kwartjesvinders! Waar benne me goudvissche gebleve? (*met de gebalde vuist de ster vasthoudend en 'r mee dreigend*). Me drie en zestig brooje werom en me vier gulden vijf en negetig! . . . 'k Sla alles kort en klein. . . . Ik breek jou je nek bliksemsche aap! . . . En dat rooie stuk glas gaat over me knie!

(hij slaat de handen om de ster, wringt haar over z'n knie. De ster dooft plotseling — een donderslag weerklinkt — even is het tooneel donker).

SCHOENLAPPER. Je mot 't gordijn opetrekke, Sien.

JAN. Dat doe ik al *(het roode licht van het venster stort weer binnen. Tegen het beddelaken, onbewegelijk naast elkaar staan Thijs, Bet, Aaltje, Lammersen)*.

Vijfde Tooneel.

ZWAAN, JAN, SCHOENLAPPER, BAKKER, SIEN, THIJS,
BET, AALTJE, LAMMERSEN.

BAKKER *(verwoed)*. Me goudvissche, me brooje en me cente! 'k Maak 'r politiezake van! Drie en zestig goed doorbakke panne!... Vier goudvissche!

BET *(met een kerkboek in de hand)*. God-nog-an-toe, bakker — me wete d'r niks van....

BAKKER. Drie en zestig brooje.... in de bedstee!

THIJS *(met een takel in de hand)*. Eens gegeve blijft gegeve....

LAMMERSEN *(met zijn harmonica onder den arm)*. Al stóóf je 'n goudvisch — slikke ken je ze niet — d'r zel d'r geen in gezete hebbe. Vliege doene ze niet...

AALTJE *(met een pak quitanties in de hand)*. Me hart staat 'r van overeind — wat 'n weer, wat 'n weer! — mot in de buurt ingeslage weze....

BET. Me lippe ziene d'r wit van ... Wat was dat, Jan? ...

BAKKER. Wat 't was?... Wat 't was?... Me kar met brood leeghale.... Me goudvissche stele!... Valsche diamante in me poote stoppe.... Ik mot me brooje terug!... Me brooje uit de bedstee! Ik mot me cente! (*schiet op het raam toe, springt op Jan's bed, roept:*) Politie!... Politie!...

DE ZWAAN (*nijdig met de vlerken slaand*). Ik ken getuige da-je 'm over je knie het gebroke.... Daar kenne ze niet tegen....

BAKKER. Dan neem 'k met geweld! (*holt op de bedstee toe*).

Zesde Tooneel.

DE VORIGEN, JACOB.

JACOB (*die de trap af is gekomen — den bakker bij de bedstee werend*). Hande thuis!

BAKKER. Opzij of....

JACOB. Of wat?...

BAKKER. Of 'k bega 'n ongeluk!...

JACOB (*een groot slagtersmes trekkend*). Dat zelle me afwachte....

BET. Jacob!... Jacob!...

DE ZWAAN. Jacob, Jacob: met wil of met werken sla niemand dood....

BAKKER (*de trap op-wijkend*). As jij steekt, steek ik dubbel — al trek je tien messe, ben 'k nog niet bang — niet voor 'n dozijn zooas jij. . . . 'k Neem d'r getuige op. . . . Jij het 't gezien schoenfrik — en jij Lammersen — en jij zwaan. . . .

DE ZWAAN. Ik ben beneje de jare. . . .

BAKKER. Je ken 't allemaal beëedige van de goudvissche enne de drie en zestig brooje enne van 't mes dat-ie voor me neus het gehoue. . . . Ik haal 'n diender. . . . Met de gevangeniswage kom 'k voor je deur! (*angstig af*).

Zevende Tooneel.

ZWAAN, JAN, SCHOENLAPPER, JACOB, SIEN, THIJS,
BET, AALTJE, LAMMERSEN.

BET. De schrik zit in me beene.

AALTJE. Ik ken geen voet verzette. . . .

JACOB. Hij hèt hier niks mee te neme. Wät wou-ie? (*kijkt door den gordijnkier der bedstee*). Ik vraag wat-ie . . . . (*schrikt achteruit*).

BET (*angstig*). Wat zie je dan? (*zij, Thijs, Aaltje, Lammersen en Sien schuifelen naar Jacob, staren dicht bij de bedstee, glimlachen verbaasd*). Drie en zestig brooje. . . .

THIJS. Drie en zestig. . . .

LAMMERSEN. Je ken 'n bakkerij beginne. . . .

AALTJE. 'k Hei d'r nog nooit zoo'n berg gezien!

JACOB. Drie en zestig.... Hoe hou je ze goed?

SIEN. Waar mot ik nou gaan slape?....

JAN (*bij de tafel*). En je schoene benne gebracht vader....

THIJS. Me schoene? (*tot den schoenlapper*). Zoo zònder cente?

SCHOENLAPPER. Jan het betaald. (*zij draaien zich allen naar Jan, staande dicht tezaam, Bet met haar kerkboek, Thijs met zijn takel, Lammersen met de harmonica, Aaltje met het pak quitanties, Jacob met het groote mes*).

BET (*glimlachend*). Betaald?....

JACOB. Betaald?....

THIJS. Jan, Jan — hoe kom-ie an geld!.... Jan, Jan, as je ons in ongelegenheid brengt!... Jan, Jan, as 't maar zuiver spul is!...

JAN. Hou je ooge is dicht, moeder....

BET. Goed, jongen.

JAN. En jij ook, vader....

THIJS. Ik doen 't al....

JAN. Juillie ook!...

LAMMERSEN. Me ooge dicht?... Een of twee?

JAN. Allebei.... Zoo. Nou motte juillie niet schrikke.... Jij doet valsch, Jacob!... Jij kijkt stiekem!

JACOB. Ik kijk na de brooje....

JAN. Mag-ie niet. Ooge toe! Allemaal! As 'k drie zeg, mag-ie ze open doen! Eene — tweeje — drieje!... *(heeft een geel-groene ster uit de la gegrepen)*. Die is voor vader z'n takels....

BET *(na een aangehouden onbèwègelijke stilte van allen)*.
Jan — me lieve jongen — hoe kom je daar an?

JAN. Ben met de zwaan weze vliege — geplukt op drie meter van de maan....

BET. Jan — me lieve jongen — je mag niet neme wat van God-de-Heer is....

JACOB. Sterre benne vrij *(langzaam voor zich uit starend)*.... Sterre benne vrij.... Je mag geen appele plukke — geen pere — geen bloeme — sterre benne vrij — sterre benne vrij....

BET. Jan — me lieve jongen — de sterre benne van God-de-Heer — die het-ie buiten ons bereik gesteld — daar magge me niet na tåste....

JACOB. As me niks hebbe, magge me dat!...

THIJS. Daar ben 'k angstig van — daar doen 'k me ooge bij toe....

AALTJE. Jan, bran je vingers niet....

JAN. Nou dan, vader!... Neem je 'm niet?

THIJS. Nee.... Zal 'k, moeder?

BET. Jan — me lieve jongen — je het 'r geen geve over *(smartelijk-angstig)*. Jan, ik hei al zoo'n boel

gehuild — zoo da'k me trane niet telle ken....
God-de-Heer zel ze an de hemel misse.... (*naar
boven starend*). Heele gate benne d'r gekomme in de
wolleke.... Stele, Jan, is erger nog as wat je broer
Jacob in drift het gedaan... erger as 't schandaal
met je zuster! (*tot de zwaan*). Bè-jij de duvel, zwaan,
da-jij voor ladder gediend het?... Laat de zwaan
ze werom brenge, Jan, me lieve jongen, op de plaatse
waarvan ze vandaan benne gekomme — 'k wor as
van de dood zoo benauwd, as 'k de plekke an de
hemel zie, die je leeg het geplukt (*de anderen kijken
mede verschrikt omhoog*).

JAN (*benepen*). Mocht 't niet, zwaan?

DE ZWAAN. Hahaha!... Hahaha!... Juffrouw hoe kè-je
zoo wurme over niks!... Ikke de duvel?... Ikke?
'k Hei toch geen bokkepoot!... 'k Vreet toch geen
vuur....

BET. Me zoon Jan hei-je opgezet tot 'n doodzonde...
tot 'n doodzonde — dat weet je toch, zwaan....

DE ZWAAN. Wees wijzer, juffrouw — de heele rijkdom
in de stad loopt met sterre an d'r vingers, d'r halze,
d'r oore — de koningin het 'r 'n kroon vol van in
d'r haar....

BET. Mensche as wij magge 't niet.... Enne as ieder-
een plukke gaat — iédereen zulleke gate as Jan maakt
— blijft 'r geen lichie meer in de hemel over (*smarte-
lijk*) Geen lichie... Geen enkel lichie.... As ze de
maan ook nog neme — en de zon ook nog neme — wat
rest 'r dan?....

THIJS (*de handen naar de ster uitstrekkend*). Zel 'k 'r?... Me takels zitte vast.... Me zelle geen zorreg meer hebbe — me zelle op heele schoene loope — me zelle drie-en-zestig brooje ete....

BET (*angstig*). Nee! Nee! Nee!...

JACOB. Al ha-je 'm uit de modder geschept — al geve ze me leveslang: ik ben d'r niet vies van!...

BET. Jacob... Jacob....

JACOB (*het mes neerlegend*). Zes maande hè-'k me kop tegen de mure van me cel kapot gestoote — zes maande kalk en tralies en 'n reepie lucht zoo groot as me hande — zes maande as 't nacht wier dezelfde ster, die hij in z'n vingers houdt — dezelfde gele ster met de groene rande — en geen ander licht!... As me hersens dampste, as 'k niet slape kon, zag 'k 'r — as 'k 'n strop om me nek wou legge, zag 'k 'r — as 'k lee te vloeke, zag 'k 'r — as 'k de dage, de ure dat 't nog dure most, telde, telde, telde — as hij de schel van de segarewinkel — zag 'k 'r. Zes lange maande benne me same alleen geweest — het ze me hoore tekeer gaan, da'k 't nòg is zou doen, nog is en nog is, as ze me weer 't brood roove as toe met de staking (*luciede lachend*). Ik ben 'r niet vies van — me kenne mekaar.... Wi-jij d'r niet, vader?... Nee?... Hahaha!... Jij niet, moeder?... Nee?... Mijn dan, Jan! (*grijpt de ster uit Jan's handen*). God het 'r meer as zat, meer as zat — wij komme tekort....

AALTJE. Da's waar — wij komme tekort.

THIJS. Wij komme tekort....

LAMMERSEN. Dat doene me zeker!

DE ZWAAN. Wat zee ik?

BET (*angstig*). Alles mag-ie wat d'r groeit — aarpels en groentes — niet wat an de hemel loopt, Jacob....

JACOB. Hahaha!... Ik ben d'r dronke van — me beene doen of 'k te veel klare geroke! (*bij z'n scharensliep*). De bulle worde d'r nieuw van. Dat mes hè-'k alvast niemeer te slijpe — of 't zoo gepollettoerd is!... Mò-je me beitel zien!... Het 'n rand van goud!... Wat zelle me 't eerst koope, Jan?

JAN. Je het je hoofd nog niet onder de pomp gehouwe — enne je zou drie glaze water boordevol leeg-drinke....

JACOB. Me drinke geen water — me drinke toejoer wijn as Bonnet voor jou het gebracht....

LAMMERSEN. Zel ik d'r gaan hale in de slijterij om de hoek?

AALTJE. Jij niet! Jij niet! Je hoeft 't lieremannetje niet heelemaal te krijge....

LAMMERSEN. Is 't jóúw ster? (*zij wil hem in de rede vallen*). Moel houe!

AALTJE. Moel houe?... Kommandeer jij je vlóóie!...

LAMMERSEN. As me 't vlooietheater koope, waar Jan, hahaha!

JACOB. Drinke me 'n flesch wijn, vader — as van

Bonnet — met 'n zilvere brani-hoed op z'n kop en
'n schort voor z'n buik?...

THIJS. Van zóó'n steen as 'n kinderhoofie het de
slijterij nooit werom!

SIEN. Dan gane me 'm an de bank an de overzij
wissele....

BET. Jacob, Jacob — doe 't nièt!

THIJS. Ze kenne je na 't bero slepe....

BET. Ze zelle met z'n alle roepe: hou de dief!

THIJS. Mot ik je van 't bero komme hale, as met Jan
z'n steen door de ruit van de horlogemaker?...

LAMMERSEN. Waar is waar — (*tot Aaltje*) blijf 'r af
met je zeepsopvingers — da's geen spek voor jouw
bek! — waar is waar: as je d'r mee op de gracht
loopt, trapt de heele buurt op je hiele!...

JACOB. Dan doene me 't zoo — in me zak....

BET (*angstig-klagend*). Jacob, Jacob — hij glimt je
broek door....

THIJS. Daar schrik 'k van — je staat van binnen in
brand....

JACOB. 'k Voel d'r niks van — da's gedorie 'n bak
as 'k nog nooit hé gezien — me broek is heel —
'k lijk 'n fietslantaren!....

SIEN. Doe 'm d'r is uit. Weg is 't.... Doe 'm d'r
is in.... Angstig!

LAMMERSEN. Hahaha! (*zingt*). „Zie de maan schijn door de boome — makkers staak je wild geraas....” (*de anderen zingen zachtjes mee.*)

AALTJE (*de harmonica die hij wil gaan bespelen neerduwend*). Toe schei uit! Motte me mekander niet verstaan!

JACOB (*de ster in de hand*). Daar sta 'k bij te gape — daar loopt me hoofd bij leeg (*steekt haar in z'n kiel*).... Ze schijnt je heele boddie door (*legt haar op de scharensleep*). Verdraaid as je d'r erges verstoppe ken! Hoe krijge me d'r dan gewisseld? Zonder last met de politie?

DE ZWAAN. Dat weet ik.

JACOB. Hoe dan?

SIEN (*schrikkend bij de la van de tafel, die ze snel weer sluit*). Die lamme zwaan! Hoepel toch op!

LAMMERSEN. Wil jij alweer wijzer weze — wijzer as wij zwaan?

DE ZWAAN. Ik in me water zie de dinge eenmaal boven en eenmaal beneje — 't gras an de wallekant is wijzer as jij....

LAMMERSEN. Dat denk-ie....

DE ZWAAN. Je ken d'r hiër verkoope, Jacob.

JACOB. Hier?

THIJS. Hier in 't pothuis?

AALTJE. An wie?

DE ZWAAN. Ik zel de mensche gaan roepe — de mensche met cente....

JAN. De dokter, zwaan — en de kappelaan, zwaan — en de bank-van-de-overzij....

DE ZWAAN. Laat mijn maar scharrele.... Je mot doen as die vent op de markt — eenmaal — andermaal — niemand meer?... Je ken niet wete wat 'n gèk d'r voor geeft!

JACOB. As ze maar bieje....

JAN. Voor tienduizend doene me 't....

DE ZWAAN. Hier mot je weze, mensche! Hier mot je weze! Me hebbe 'n ster tekoop....

Achtste Tooneel.

DE VORIGEN, *daarna achtereenvolgens op de trap*: BONNET, RIESJE, KAPELAAN, DOKTER, BANKIER, DE SCHELE. *Naast de Zwaan een menigte beenen, een paar gebogen lichamen en het meisje van Bierman met een vlieger. Riesje houdt bloemen en 'n prentenboek in de hand; de Bankier heeft ringen met steenen aan de vingers en een zwaren gouden ketting; de Schele heeft koolvegen in het gelaat.*

BONNET. Heere! Heere! (*houdt de handt voor de oogen*)
Wat 'n lamp is dat!

JAN (*vroolijk*). Hù!... 't Is geen lamp....

RIESJE. Hou je 'n spiegeltje in de zon, Jan?

JAN. 't Is geen spiegeltje....

KAPELAAN. Thijs Banes hoe komt 't zoo licht hier!...
Bè-jij 't Jan — 'k zie je maar hallef....

JAN. Geplukt op drie meter van de maan, kappelaan!

DOKTER (*z'n bril afdrogend*). Me glaze — me glaze —
brande in me ooge....

JAN. Me benne rijk geworde, dokter!

BANKIER. Da's 'n schat — 'n schat — zoo heb ik d'r
niet een — niet één....

JAN. Ik hè-d'r 'n la vol van, meneer!... Nou dan Jacob!..•

JACOB (*tot de pratenden, buiten*). Suscht!

LAMMERSEN. Stilte!...

JACOB (*tot de bukkenden, bij het raam*). Of juillie nou
kijkt en klest: wie geen zak duite het, ken opdoeke!...
Stilte!... Me gane verkoope.... Mò-'k me lange
uitschreeuwe?... Me hebbe hier 'n diamante steen,
die in me zak as 'n kaars brandt.... Geloof je me
niet, meneer?...

BONNET. Zeg ik nee?

JACOB. Je mot me weer is voorbijloope, nou 'k je met
cente ken dood smijte!... Die in me zak brandt,
zee ik (*laat het zien*). Nou? (*algemeen gezucht van
verwondering*). En die in me boddie brandt (*doet het
— hernieuwde verbluffing*). Die steen is niet van steen
en niet van glas — d'r zit geen lichie van binnen
— dàar! — hóé je 'm draait blijft de vlam 'r in —

je hande doet-ie geen zeer — je vingers bladdert-ie niet — je warmt 'r je ooge an, zonder dat-ie hette geeft.... Da's 'n mes! Zie je dat mes? Da's 'n mes van ijzer zoo dun. Wat wordt 't? Da's geen mes meer — da's geen ijzer meer — da's geen heft meer — da's zilver, kokend zilver van guldies en daalders!... Wat is dat?... Is dat 'n beitel?... Is dat 'n beitel!... Da's alweer van zilver, met 'n bandje van goud!... Met die steen, mensche, hoef je niemeer te werke — de bakker smijt de alkove vol brood — de schoen-maker lapt je zole en hakke....

SCHOENMAKER. En nieuwe wreefstukke....

JACOB. En wreefstukke — hoor je 't?...

SCHOENMAKER. En nieuwe veters....

JACOB. En veters — hoor je 't?... As je in de zorreg zit...

AALTJE. As ik — kijk me pak is!...

JACOB. Kijk d'r pak onbetaalde briefies! — hei-je ineene de ton uit de Staatsloterij — kè-je je takels en kleere uit de lommerd hale....

BET (*benepen*). En 't kerkboek met 't gouwe slot.

JACOB. Hoor je dat, mensche.... — je kerkboeke....

KAPELAAN. Ho! Ho! Ho!... Mag niet! Mag niet!

JACOB. Måg niet?...

KAPELAAN, Kerkboeke magge niet na oome Jan....

BET. 'k Hè-d'r z'n eiere van betaald....

KAPELAAN. Mag niet.... Mag niet...

JACOB. Verkoop ik nou de steen of jij?... Stilte daar buiten!... Wie staat 'r te lache?

JAN. Da's de schele van hiernaast, die-die in 't kolehok op had geslote — zie je toch an d'r zwarte gezicht!... Je lijkt wel 'n nikker, schele!...

LAMMERSEN. Was-ie goed?

AALTJE. De flauwe streke! Geef 'm geen asem, Jan!

BANKIER. Thijs, laat je zoon Jacob opschiete — anders krijg je geen kwitanties meer voor me te incasseere...

THIJS. Hoor je niet, Jacob?... De meneer van de bank-aan-de-overzij het geen tijd....

BANKIER. Me klerke zitte te wachte....

AALTJE. En de meide voere niks uit! Ga an je werk Jans....

JACOB. Dag schele! Je mag je wel wassche — anders wordt 't heeregoed zwart, hahaha! (*de schele af*). Nou dan!... Wie biedt 'r? Wie biedt 'r? Wie biedt 'r?... Niet allemaal tegelijk.... Me verstane mekaar geen woord!... Wie biedt 'r?... Wie biedt 'r? Wie dan?... Me ster weegt geen ons en geen pond en geen tien ponde — me ster ken 'k niet houe van de zwaarte.... Met zoo'n reuzester, mensche, raak je niet in 't rooie dorp — groeit 'r geen eelt an je duime — kè-je in 'n huis an de gracht met 'n stoep en twee deure gaan wone — koop-ie 'n slijperskar met 'n ponnie en koperbeslag — eet je gebraje spek bij je aarpels — rook je segare....

BONNET. Met bandjes....

JACOB. Zit je in de kerk....

KAPELAAN. Bij 't doopvont....

JACOB. Brengt de dokter pijpe drop en zoethout....

DOKTER. Midden in de nacht voor je mee....

JACOB. Draag-ie hooge hoeje....

BANKIER. En ringe as ik....

JACOB. Met zoo'n ster drink je wijn, of 't je bruiloft
is en soep met vleeschprakkies — waar, Jan?

JAN. Dat 't vet an je tong kleeft!....

JACOB. Met zoo'n ster, van vlak naast de maan, kè-je
ete en lol make en na 't Kalfie rijje met twéé knolle
d'r voor — 'n hééle dag buiten — 'n hééle dag —
en 's nachts in 'n bed van heb-'k-jou-daar, zonder
rematiek in je schoere! Met zoo'n ster — zoo'n
ster....

SCHOENLAPPER.... Van Bethlehem — met doorne is-ie
gekroond....

JACOB. Kè-je bloeme koope — schuite vol....

RIESJE (*hem de hare toewerpend*). Daar hè-je de mijne,
Jacob....

JACOB (*ze oprapend — de bloemen in de eene, de ster
in de andere hand*). Met me ster kè-je de weg na
de hemel vinde — uit je hel rake, mensche!

BET. Jacob, Jacob — zeg-ie 't wéér? 'k Hè-je zoo dikkels verboje....

KAPELAAN. Jan, hoeveel doodzonde benne d'r?

JAN. Zeven, kappelaan! (*snel*). Hoovaardigheid, gierigheid, onkuischheid, nijd, gulzigheid, gramschap, traagheid....

KAPELAAN. Goed zoo, Jan. Heel goed, Jan (*tot Jacob*). As jij 't óók maar zoo wist.... Geef d'r mijn voor de godslamp van 't altaar, Jacob — voor de godslamp — dan zelle me honderd kaarsies brande voor Jàn....

DOKTER. Toe je 'n ijzersplinter in je oog ha gekrege, Jacob, het Jan d'r bij gezete, hoe 'k met me elektrische lichie in je hoofd hè gekeke — enne de watte voor Jan hè-'k zellef meegebracht — duizend losse guldes geef 'k toe....

BANKIER. Jacob — ik geef d'r tienduizend....

BET. Tienduizend.... Tienduizend....

KAPELAAN. De godslamp gaat voor!

DOKTER. Tienduizend en één....

BANKIER. Elf duizend....

BONNET. Elf duizend en 'n kissie segare.

DOKTER. Twaalf duizend....

BANKIER. Ik ben van de bank-an-de-overzij — ik laat me niet kenne! Twintig duizend jantje contantje....

KAPELAAN. De godslamp gaat voor.... In de godslamp is haast geen olie meer....

BANKIER. Ik ga voor! Dertig duizend!... Dertig, hoor je, Jacob? Hoor-ie, Jan?

LAMMERSEN. Zelle me d'r tien gulde bijlegge, petroon?... Dertig duizend en tien....

AALTJE. Bè-je dol! Je het ommers geen rooie cent....

JACOB. Dertig duizend en tien — en tien — wie meer — wie meer?... 't Kost me duurder ingekocht!... In de groote magezijne, die op laste van gas en belastinge zitte, krijg je ze voor geen honderd! (*als 'n koopman op de markt*). Ik sta hier niet voor me plezier, mensche! Ik mot me patent betale! Van de marktmeesters hè-'k permissie! 't Is 'n merakel, 'n 'n merakel, 'n merakel! De werkman mot de werkman steune! As 'k in me kis leg, zel je nog an me denke! Maar 'k sterf niet — 'k hè pas voor vijftig jaar bijgeteekend! 'n Merakel! 'n Merakel! 'k Ben te nakend om crediet te geve — 't mot weg, weg, weg!... Wanneer de bruid is an de man, wil 'n ieder d'r an! Merakel! Merakel!... Wie meer as dertig duizend en tien?... Eenmaal....

LAMMERSEN. Wat haast je nou, Jacob? Mot ik d'r an blijve hange?...

JACOB. Ken mijn niet schele.... Eenmaal, andermaal....

BANKIER. Veertig duizend....

JACOB. Veertig duizend.... Veertig duizend.... Veertig duizend.... Eenmaal....

KAPELAAN. De godslamp gaat voor....

JACOB. Andermaal.... Ten derde maal!... Voor de meneer van de bank-an-de-overzij.... Daar hei-je 'r!

BANKIER. 'k Zal je daalijk de cente an late reike (*neemt de ster aan, die nog even in zijn hand licht, dan plots dooft*). Hij is z'n vuur kwijt! (*angstig*) Hij brandt niemeer (*algemeene teleurstelling*). Zóó mot ik d'r niet, zóó hè-'k d'r niet gekocht....

JAN. Dat ken ommers niet.... Laat mijn d'r is kijke! (*grijpt de ster, die dadelijk weer schijnt*). Zie je, meneer! (*reikt haar opnieuw over. De ster verliest haar licht in de handen van den Bankier*).

BANKIER (*vertoornd*). 'k Zie niemedal!... 'k Hei 'n ster mèt licht gekocht....

JAN (*verlegen*). Daarnet dee ze 't toch (*herneemt de ster, die in volle lichting glanst*). Hèt ze licht, kappelaan?

KAPELAAN. Dat het ze.... Ze het 'n licht as geen godslamp nog het — (*grijpt haar — de ster dooft in zijn hand. Allen wijken onthutst van de trap. De kapelaan maakt het teeken des kruizes, legt de ster op Jacob's scharesliep*).

JACOB (*haar weer in volle glanzing opnemend*). Hoe ken dat nou Jan?

JAN (*die naar de tafel gevlucht is*). Weet ik 't! Ken ik 't hellepe? De zwaan het ze (*in de la kijkend*)....

Zwaan, zwaan.... d'r leit 'r niet één meer met licht
— ze benne allemaal dóód....

DE ZWAAN. Ik sta d'r zellef van te beve.... Hè-'k
nog nooit meegemaakt. Dat komt omdat de zon an
de hemel staat, Jacob — enne over de dake schijnt....
Daar kenne ze niet tegen, Jan.... Daar worde ze
bang van, Jan.... Daar schuile ze bij weg, Jan....
Je ziet ze ommers nooit overdag!... As 't weer nacht
wordt — as de maan van achter de wolleke na vore
stapt — zelle ze door de rete van de la schijne....
Ik lieg d'r geen woord van!...

JACOB. En de mijne dan? (*vreugdevol*). Brandt de mijne
niet as 'n spaander?... Brandt-ie niet dat 't 'n lust
is — in me poote? (*met zwakke teleurstelling*). Maar
wat hè-'k an 'n ster zònder cente?...

DE ZWAAN. As je lacht bè-je meer as tevreje, Jacob...
Je lacht of je in de zon staat te kijke, waar of niet, Jan?
Waar of niet, moeder?... Waar of niet, vader?...

JACOB. Kenne me d'r àlles mee koope?...

DE ZWAAN. Alles — as je je haast — vóór-ie as de
andere schuile gaat.... En wâ-je krijgt mo-je dééle...

JACOB (*lachend*). Da's goeie!... En die in de la?

DE ZWAAN. Die brande vannacht en morregenacht en
overmorregenacht, zoo lang as je maar denke kan...
Lach je weer, Jan?

JAN (*onbeweeglijk in den leunstoel*). Me lache met z'n
alle.... Moeder lacht — en vader lacht — en de

schoenfrik licht — en de waschbaas licht — en de juffrouw licht — maar de dokter en de meneer-van-de-bank en me zuster en de meneer-uit-de-segare-winkel en de kappelaan lache niet.... Waarom lach je niet, kappelaan?

KAPELAAN. Die ster het de duvel gebracht — wie d'r anraakt komt in 't eeuwige vuur — de hemel is eeuwig — de hel is eeuwig — hè-'k je geleerd Jan!....

JAN (*angstig*). Hoor je dat, zwaan?

DE ZWAAN. Jacob — 't dakraampie van 't huis an de andere kant van de gracht, waar de mevrouw met de zeven honde woont, die de scheerder elleke week wassche mot, begint bleek te worde enne de kopere schelleknop glimt of d'r 'n smeris staat.... Jacob, de bakkers gane rije en 't werkvollek loopt met d'r boterhammezakkie.... Jacob, de winkels make ze an kant en de klok van de kerk zel gaan luie.... Wi-je nog inslaan voor vandaag, dan mo-je d'r spied achter zette.... Lång houdt ze d'r vonke niemeer....

JACOB. Opzij mensche! Daar komme me met de grootste steen van de wereld!.... Ga je mee, vader? Ga je mee, Lammersen?... Speel 'n deun op je kerk-orgel, dat de buurt over de drooghekke kijkt! De muziek voorop en me ster d'r achter! Ze magge de strate wel afzette!.... Laat meneer de kappelaan deur, mensche — die mot 'r niks van hebbe (*tot den meneer-van-de-bank, die mee weggaat*). Nòg kè-je d'r an — voor veertigduizend! Nee? Vooruit! Niet allemaal gelijk op de trap — ze zwiept 'r van op en neer

as 'n dobber.... Eerst juillie! Ik loop in geen zeven sloote.... Nou dan, Jan!

JAN. Nee, ik niet — de la kenne me niet alleen late — enne me beene voele zoo raar — of 'k d'r sneeuwballen mee hè gegooit zoo steke ze — 'k ken d'r geen trekking in krijge.... Zeg-ie me niet gedag, moeder?..

BET. Ik ga niet weg....

JAN. En je gaat na buiten!...

BET. 'k Blijf voor de deur.... 'k Ben zoo bang in de volte....

JACOB (*tot Lammersen, die naast de zwaan bukt*). Hé! Speel je niet, hinkepoot? (*de harmonica zet in*). Zoo loope me gesmeerd.... Daar benne me, mensche! Daar benne me! (*Langs het tuimelraam beweegt een langdurig gedrang van beenen, rokken, kinderen, honden, enz.*)

Negende Tooneel.

DE ZWAAN, JAN, RIESJE, SIEN.

RIESJE. D'r komt geen end an.... Of ze de koningin wachte!... Hei-je je strikkie nog, Jan?... Nog meer! Nog meer! Wat 'n vollek! Wat 'n vollek!... Da's 'n huzaar met spore.... Da's de vleeschhouwer.... Da's de teef van de lantaarnopsteker.... Zelle me gaan kijke, Sien?...

SIEN (*nijdig*). Nee!

RIESJE. Me magge toch?

SIEN. 'k Hei geen trek!

RIESJE. Jij dan, Jan?

JAN. Ik ben zoo moei in me kop....

RIESJE. Wat hindert dat?

JAN. Me voete en me hande slape....

RIESJE (*angstig*). Slape?... Doe is zóó! (*heft de knie*).

JAN. Ken 'k niet.... D'r houdt iemand me voete vast.

RIESJE. Doe is zóó (*heft de twee handen*).

JAN. Ken 'k niet.... Ken 'k niet.... D'r hange gewichte
an me polse.... Daarnet hè 'k toch nog alles gedaan...

RIESJE. Hoe ken dat dan?

DE ZWAAN. Van de schrik dat de zon de lichies in de
la uit het geblaze....

JAN. Je mot me moeder gaan roepe, staat bij de deur....

RIESJE. En dan kijk 'k meteen.... 'k Zie d'r niet. 'k
Zel d'r zoeke (*af*).

Tiende Tooneel.

DE ZWAAN, JAN, SIEN, BAKKER.

DE ZWAAN (*tot Sien, die op de tafel toegaat*). Sien —
bezondig je niet....

SIEN. Mo'k 't gordijn weer toetrekke, lam beest!

DE ZWAAN. Je het 'r af te blijve, zeg 'k....

SIEN. Hindert 't jóu as 'k d'r na kijk?....

DE ZWAAN. Ze benne van Jàn....

SIEN. Van Jan! Van Jan! Hoor haar!.... Je het ze zellef gestole! Hei-jij d'r geve over? (*rukt de la open*).

JAN. Sien, Sien, blijf d'r af....

SIEN. Kles maar!

JAN (*smartelijk, als in versteening*). Sien — ik ken me niet bewege — me hande benne vastgegroeid — ik mot ze voor móéder beware (*er wordt buiten gefloten*). O!... O!...

DE ZWAAN. Oppasse Jan!.. Jezis, Jan, da's de meeldief!..

JAN. Sien, Sien neem ze d'r niet uit! Sien, ik ben an de stoel vastgespijkerd! Sien, me ooge benne blind van me trane....

SIEN. Wat grien je nou schaap — 'k kijk toch enkel!...

BAKKER (*naast de zwaan*). Me drie en zestig brooje werom en me vier-vijf-en-negetig en me vier goud-vissche! Ik breek jou je nek, bliksemsche aap! 'k Sla alles kort en klein! D'r uit! Mee na 't bero!....

JAN (*onbewegeijk*). Me voete slape en me hande slape, bakker....

BAKKER. Dat lieg-ie!

SIEN (*de zwak-glimmende sterren in haar voorschoot ladend*). Venacht as ze weer brande, zelle me betale....

JAN. Sien, doe 't nou niet....

BAKKER. Mee na 't bero! Mee na 't bero!...

SIEN. Ik mot me boetes betale — de baas van de febriek
het aldeur de smoor an me.... Jij de helft, bakker?
Jij de helft?

DE ZWAAN. Sien is 'n dief en de bakker is 'n dief...
Zel 'k de heele dag in me vijver legge schreeuwe!...

SIEN. 'k Waarschouw je!

BAKKER. Dat mo-je nou nog is zegge!

DE ZWAAN. Sien het gestole en jij het gestole....

BAKKER. Ik draai je je nek om!...

DE ZWAAN. Sien het de sterre uit de la gemoerd....
Sien is 'n dief en jij stopt krijt in je meel!... Sien
het de sterre in d'r schort!...

SIEN. 't Benne geen sterre! (*verbergt ze*).

DE ZWAAN. Hoe meer je ze wegdouwt, hoe sterker
ze lichte. (*Sien's toegeknoopt voorschoot laat zwakken
schijn door*). Zie je 't Jan?...

SIEN. Sla 'm dood met je stok, bakker! Sla 'm dood
— sla 'm dood!... Hij zel ons verraje!... Me rake
in de kast!...

BAKKER. 'k Weet beter! 'k Weet beter! (*grijpt den nek
van de zwaan*). Geef 't touw dat daar leit! Vlug
dan! Vlug dan! Hij wringt as 'n aal!...

JAN. Moord!... Moord!... Moeder!... Moord!

SIEN. As je je mond niet houdt!...

BAKKER. Blauw wordt-ie d'r van...

DE ZWAAN. Hullep! Hullep, Jan!... Hij keelt me de meeldief!...

JAN. Moord!... Moord!...

BAKKER. Hou vast jouw eind!... 'k Leg 'n lus! Hou vast!... Trekke!... Anhale!...

JAN. Moeder!... Moeder!... Ze vermoorde me zwaan!

DE ZWAAN. Hullep! Hullep!...

SIEN. Hij schreeuwt de bure bij mekaar! Sla d'r op met je stok!

BAKKER (*z'n voet op het gespannen touw zettend*). Knap as-die piept! (*heft den stok*). Nou kè-je d'r van luste, smeerlap! (*slaat dat het dreunt*).

JAN. Moord!... Moeder!... Moeder!...

BAKKER. As je niet stil ben jij — krijg je ook 'n lus om je nek, bliksemsche aap, 'n dubbele lus da-je geen asem meer haalt! (*dreunt met den stok*). Da's voor me goudvissche! Da's.... Da's.... Da's.... (*dreunt*).

JAN (*hartstochtelijk-schreiend*). Ik kè-je niet hellepe!... Moord!... Me beene benne dood!... Moord!... Sla 'm zoo niet!... Sla 'm zoo niet!... Moord!...

SIEN (*terugwijkend*). Hij is kapot.... Late me d'r vandeurgaan.... D'r zit bloed an me hande.... D'r zit bloed an jouw hande.... God, God, ze

zelle me met me lichies zien loope.... Wat motte me doen? Wat motte me doen?...

BAKKER. De trap op! De trap op!... Haast je!

SIEN (*de trap opstormend*). Draag jij ze! Draag jij ze! O! O!.... Ze brande me goed door!... Ze springe na de hemel terug! (*af met bakker. De zwaan ligt met bloedenden nek*).

Elfde Tooneel.

JAN, DE ZWAAN, *later* THIJS, BET, JACOB *en gebukt voor het raam, naast de doode zwaan*: DE DOKTER, LAMMERSSEN, AALTJE, SCHOENLAPPER, BONNET, RIESJE, DE SCHELE, MEISJE VAN BIERMAN *en meerderen*.

JAN (*onbewegelijk*). Zwaan! (*angstiger roepend*). Zwaan! Zwaan dan!... Je kijkt me an en je praat niet!... O, je bloed loopt op me bed!... 'k Zel 't an Jacob vertelle.... Jacob zel 'm met z'n mes doodsteke.... Hullep!... Hullep!...

JACOB (*van rechts op de trap met kaas en ham*). Wat is d'r Jan?

JAN. Me zwaan is dood....

THIJS (*met een tulband*). Dood?...

BET (*met een wijnflesch in iedere hand*). Hei-jij zoo geroepe, Jan, me lieve jongen? (*buiten verdringen zich de bukkende hoofden naast de zwaan, in elk*

der handen etenswaren, 'n groot brood, 'n mand groenten, 'n petroleumkan, 'n worst).

JAN. Me hande slape — me voete slape — me sterre benne gestole, gestole, gestole — me zwaan is vermoord, vermoord, vermoord... Moeder! (*het tooneel wordt plots geheel donker*). Moeder!... Hullep!... Moederlief!... Hullep!...

S L O T.

BET (*in het donker*). Roep-ie Jan?

JAN. Moederlief! Moederlief!...

BET. Ik kom al.... 'k Vin de lucifers niet....

JAN Me zwaan is vermoord, vermoord....

BET. God-nog-an-toe, kind, wat ga je te keer (*zij strijkt een lucifer aan, die uittocht, neemt een tweede en in haar bevende handen begint de lamp te lichten*).

Twaalfde Tooneel.

Het tooneel is weer geheel als in het Eerste Bedrijf. De gordijnen zijn voor het raam geschoven. Sien ligt in de achterste bedstee, Thijs in de voorste, Jacob op den grond.

JAN, THIJS, BET, SIEN, JACOB.

JAN. Moederlief, hullep! Hullep! Me zwaan hebbe de

bakker en Sien.... 't Bloed loopt op me bed —
't bloed loopt op me bed!...

BET (*schril-angstig*). Thijs!... Thijs!... Sta dan op
Thijs! (*schreiend*). De jongen is zoo naar!...

THIJS (*uit de bedstee springend*). Wat is 'r dan? Wat
is 'r dan?

JAN (*wild met de armen zwaaiend*). 't Bloed loopt uit
z'n bek — z'n veere zien d'r rood van.... Ze hebbe
me zwaan — me zwaan....

BET. Toe Jan, me lieve jongen! Wat doe je vreemd,
kind.... Wij benne toch bij je.

JAN (*krijschend*). Me sterre benne gestole.... D'r leit
'r niet een meer!...

THIJS. Nou!... Nou!... Je schreeuwt de bovenbure
wakker....

BET. De dokter!... De dokter!... Hij sterft onder
me hande!... Zie je dat niet?...

JAN. Ze legge 'n lus om me hals!... Help me dan
moeder!... Moeder!

THIJS (*op het wekkertje kijkend*). Hallef vier!... As-ie
maar mee wil.... 't Is al tweemaal voor niks ge-
weest (*af*).

JACOB (*norsch*). Hei-je pijn, Jan?... Jan!... Kom nou
Jan! (*belicht het bed met de lamp*).

SIEN (*in de bedstee*). Ken 'k soms hellepe, moeder?

JAN (*wild z'n moeder wegstootend*). Moord!... Moord!...
Ik ken geen asem meer krije... Mijn doen ze 't ook!..
Ik.... Ik.... Ik....

BET. Toe me jongen — kom tot je zellef — d'r doet
je niemand wat.... Jantje.... Jantje!.... Ik ben 't...
Ik!... Za'k 'n kouwe doek op je hoofie legge?...
Wat?... Wat?...

JAN (*zich opheffend, kijkt naar de raamgordijnen, ge-
baart er heen, smakt achterover*).

BET (*met water en 'n doek, wijkt terug, laat alles vallen,
stort op het bed toe. Jacob schoorvoet naar het hoofd-
einde, neemt aarzelend 'n afgezakte hand*). O! O! O!

THIJS (*boven aan de trap*). Hij komt in 'n kwartier....

JACOB. Niet meer noodig.... (*trekt het laken over 't
hoofdje*). Nou moeder — de stumper is uit z'n lijje....
het uitkomst.... uitkomst, mo-je denke....

EINDE.

Scheveningen, Juli—September 1907.